

Svijest odgojitelja o uporabi standardnoga govora pri odgoju djece

Brčić Jakovina, Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:266732>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-28**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)



**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

ANA BRČIĆ JAKOVINA

DIPLOMSKI RAD

**SVIJEST ODGOJITELJA O UPORABI
STANDARDNOGA GOVORA PRI
ODGOJU DJECE**

Zagreb, srpanj 2019.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
(Zagreb/Petrinja/Čakovec)**

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Ana Brčić Jakovina

TEMA DIPLOMSKOG RADA: SVIJEST ODGOJITELJA O
UPORABI STANDARDNOGA GOVORA PRI ODGOJU DJECE

MENTOR: doc. dr. sc. Jelena Vignjević

Zagreb, srpanj 2019.

SADRŽAJ

Sažetak.....	2
Abstract.....	3
1. UVOD.....	4
2. HRVATSKA JEZIČNA STVARNOST.....	6
2.1. Hrvatski standardni jezik.....	6
2.2. Hrvatska narječja.....	9
3. ODGOJ DJEČJEGA GOVORA.....	13
3.1. Razvoj govora kod djece.....	13
3.2. Dječji vrtić kao okruženje u kojem se dijete i govorno razvija.....	15
3.3. Uloga odgojitelja u dječjem jezičnom razvoju.....	17
3.4. Mjesto dječjega jezičnog razvoja u <i>Nacionalnom okvirnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj</i>	18
3.5. Komunikacija u dječjem vrtiću.....	19
3.6. Odgojitelj kao (govorni) uzor.....	20
4. ISTRAŽIVANJE.....	24
4.1. Metodologija.....	24
4.2. Ispitanici.....	24
4.3. Varijable.....	25
4.4. Obrada podataka.....	26
4.5. Rezultati.....	26
4.6. Rasprava.....	35
5. ZAKLJUČAK.....	39
Literatura.....	41
Prilozi.....	43
Popis tablica.....	47
Popis slika.....	48
Izjava o samostalnoj izradi rada.....	49

Sažetak

Poznavanje hrvatskoga standardnog jezika omogućuje komunikaciju među govornicima hrvatskoga, bez obzira na prostornu udaljenost ili dijalektnu pripadnost. Standardni je hrvatski jezik sredstvo izražavanja u području državne uprave, školstva, javne komunikacije... Normiran je jezičnim priručnicima – gramatikom, rječnikom i pravopisom.

Danas se standardni govor gotovo svakog pojedinca započinje oblikovati u dječjem vrtiću – prvoj izvanobiteljskoj organiziranoj okolini u kojoj dijete svakodnevno provede velik broj sati. Cilj je dječjega vrtića, kao prve stepenice u sustavu odgoja i obrazovanja, cjelovit razvoj svakog djeteta, odgajanje i poučavanje djeteta te razvoj djetetovih kompetencija. Dijete se brzo razvija, i fizički i mentalno, i važno je taj razvoj promišljeno i odgovorno poticati kako bi se dijete osnažilo za iskorak u školu i dalje u život. Potrebno je u vrtiću stvoriti okruženje bogato materijalima koji će poticati dijete na govornu komunikaciju. Prije svega, potrebno je s djetetom razgovarati, čitati mu i pričati. Kako bi se dobio uvid u to koliko su odgojitelji u hrvatskim vrtićima svjesni potrebe poticanja dječjega standardnojezičnoga izražavanja i koliko u vlastitome govoru upućenom djeci vode računa o standardnojezičnom izražavanju, provedeno je istraživanje u dječjim vrtićima u Republici Hrvatskoj na uzorku od 200 odgojitelja. Rezultati su pokazali kako su odgojitelji svjesni da su oni djeci uzor ponašanja i govornoga izražavanja te kako se pridržavaju pravila hrvatskoga standardnog jezika u većini komunikacijskih situacija u kojima se svakodnevno u vrtiću nađu.

Ključne riječi: dječji vrtić, odgojitelj, učenje po modelu, standardni hrvatski jezik

Abstract

Knowledge of standard language allows communication between Croatian speakers regardless of spatial distance or dialectal affiliation. Standard Croatian language is the language of state administration, school system, mass communication... It is defined with language manuals - grammars, dictionaries and spellings.

Today, the standard speech of almost every individual starts to form in a kindergarten, the first organised surrounding outside of family where a child spends a significant number of hours. It is the aim of a kindergarten as a primary step in the education system, a comprehensive development of each child, education of a child and the development of his competences. The child progresses very fast, both physically and mentally, and therefore it is very important to stimulate its development thoughtfully and responsibly in order to empower the child for school and further life. In the kindergarten, it is necessary to create a stimulating environment for the child, rich in materials that stimulate speech communication. Firstly, a child should be talked to and read to. In order to gain an insight into how aware are educators of the need to encourage standard language communication and how much attention they give to their standard language communication, a survey was conducted in kindergartens in the Republic of Croatia on a sample of 200 educators. The results have shown that educators are aware that they are a role model to children regarding behavioral and language expression and that they do adhere to rules and norms of the Croatian standard language in the majority of communication situations which they find themselves in daily.

Key words: education, kindergarten, educator, model learning, standard Croatian language.

1. UVOD

Cilj je diplomskog rada pod naslovom *Svijest odgojitelja o uporabi standardnoga govora pri odgoju djece* uvidjeti pridržavaju li se odgojitelji, i u kojim sve govornim situacijama, normi hrvatskoga standardnoga jezika pri svome izražavanju u dječjem vrtiću. Naime, odgojitelji su djeci neposredni govorni uzori, djeca prema njihovu govoru oblikuju svoj vlastiti. Učenje po modelu oblik je učenja u kojem osoba usvaja nove ili modificira ranije naučene oblike ponašanja, promatranjem reakcija osobe uzora. U osnovi učenja su mehanizam imitacije, koji su aktivni kod usvajanja jednostavnijih, izvana vidljivih oblika ponašanja i mehanizam identifikacije kod usvajanja unutrašnjih ljudskih odlika, poput altruizma, samozatajnosti, nesebičnosti. Djeca će više kopirati ponašanje osobe koja je topla i osjetljiva, kompetentna i moćna i čije su tvrdnje (govor) i ponašanje usklađeni.¹ U radu su korištene metode analize i sinteze, deskriptivna metoda i metoda istraživanja sekundarnih izvora podataka: knjiga, stručnih radova i znanstvenih članaka te internetskih izvora o temi koja se obrađivala.

Rad je podijeljen u 6 poglavlja. Nakon uvodnog dijela slijedi poglavlje *Hrvatska jezična stvarnost*, koje donosi osnovne podatke o funkcionalnoj i regionalnoj raslojenosti hrvatskoga jezika. Poglavlje se sastoji od dvaju manjih poglavlja, *Hrvatski standardni jezik* i *Hrvatska narječja*, gdje se govori o standardnom hrvatskom jeziku i njegovim osnovnim značajkama, o funkcionalnim stilovima hrvatskog jezika i koliko su oni obvezni poštovati standard te o karakteristikama i rasprostranjenosti hrvatskih narječja. Iduće poglavlje, *Odgoj dječjega govora*, sastojise od 6 manjih poglavlja: *Razvoj govora kod djece*, *Dječji vrtić kao okruženje u kojem se dijete i govorno razvija*, *Uloga odgojitelja u dječjem jezičnom razvoju*, *Mjesto dječjega jezičnog razvoja u Nacionalnom okvirnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj*, *Komunikacija u dječjem vrtiću* i *Odgojitelj kao (govorni) uzor*. Tu se sagledava odgoj i obrazovanje kao društveni okvir u kojem dijete oblikuje svoje govorno izražavanje, piše se o ulozi dječjeg vrtića u dječjem govornomu razvoju, o ciljevima odgojno-obrazovnog rada u dječjim vrtićima u području dječjega jezičnoga razvoja i o mjestu dječjega govornoga razvoja u temeljnom dokumentu ranog i

¹ <http://www.psychoscreen.com/wordpress/sr/2017/07/21/ucenjemodelu/> (19.6.2019.).

predškolskog odgoja i obrazovanja, a to je *Nacionalni kurikulum ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja* u kojem se donose vrijednosti, načela i ciljevi odgoja i obrazovanja. Predstavlja se i etape u razvoju govora kod djece od rođenja pa sve do polaska u školu. Navodi se kako je važno da dijete od samog rođenja ima poticajnu okolinu za razvoj govora, a donosi se i osvrt na govorne teškoće koje su u današnje vrijeme sve češće. Dječji vrtić kao početak odgoja i obrazovanja kompleksan je sustav, ima vrijednosti na kojima se odgojno-obrazovni rad temelji, kao i ciljeve i svrhu toga rada u dječjem ukupnom razvoju, ali i u razvoju u pojedinim područjima, pa tako i u jezično-komunikacijskom području. Velika se pozornost u vrtiću posvećuje komunikaciji, koja je jako važna za djetetov razvoj govora, kao i osobinama odgojitelja koje su važne za rad s djecom jer djeca slijede primjer odgojitelja, on im je uzor/model prema kojemu se ponašaju. Iduće poglavlje posvećeno je provedenome istraživanju. Ono je provedeno u dječjim vrtićima na području Zagreba, Zaprešića, Vukovara, Medulina, Kaštela, Pakraca, Jastrebarskog, Zlatara, Petrinje, Vrbovca, Ivanca, Ogulina, Josipdola i Velike Gorice na uzorku od 200 zaposlenika metodom anketnog upitnika. Cilj istraživanja bio je utvrditi postojanje svijesti odgojitelja o uporabi standardnoga govora pri odgoju djece, a rezultati su obrađeni na način da je parametrijska statistika korištena samo ako su mjere asimetrije i zaobljenosti distribucije bile u rasponu $0,00 \pm 2,00$. Nezavisne varijable imale su više od dvije kategorije pa su korišteni ANOVA i *post hoc* t-test s Bonferronijevom korekcijom za parametrijsku obradu podataka ili Kruskal-Wallisov test i Mann-Whitneyjev U-test s korekcijom za neparametrijsku obradu podataka. U radu se donose i raspravljaju rezultati toga istraživanja. Na kraju rada je *Zaključak* gdje se ukratko iznose sve činjenice iz rada te rezultati istraživanja. Posljednji su navedeni: *Literatura i Prilozi*.

2. HRVATSKA JEZIČNA STVARNOST

Hrvatski jezik pripada skupini indoeuropskih jezika koji se dijele u više skupina, a među njima je i baltoslavenska skupina. Nju čine dvije podskupine, baltička i slavenska. Slavenska se skupina dalje dijeli na istočnoslavensku, zapadnoslavensku i južnoslavensku, a hrvatski jezik pripada južnoslavenskim jezicima. On je službeni jezik u Republici Hrvatskoj i jedan od službenih jezika u Bosni i Hercegovini, a njime se služe i pripadnici hrvatske etničke i jezične manjine u Srbiji, Crnoj Gori, Sloveniji, Mađarskoj, Italiji i drugim državama u kojima žive pripadnici hrvatske jezične manjine (prema Težak i Babić, 2009).

Danas se na svijetu govori oko 6 000 jezika, ali točan broj nitko ni ne zna jer nije uvijek jasno radi li se kod kojega idioma o jeziku ili o dijalektu (usp. Mićanović, 2004). Jezici se mogu razvrstati na nekoliko načina, a jedna od temeljnih je podjela prema genetskoj srodnosti. Za jezike kažemo da su genetski srodni ako su se razvili iz istog jezika pretka. U najvećem dijelu Europe govore se indoeuropski jezici koji su po broju govornika danas najveća jezična porodica na svijetu (prema Matasović, 2005). Hrvatski je indoeuropski jezik iz skupine slavenskih jezika. Hrvatski jezik obuhvaća tri organska idioma, tri narječja – čakavsko, kajkavsko i štokavsko – te standardni hrvatski jezik. Organski idiomi primarni su način komunikacije govornika hrvatskoga jezika, a standardnim se jezikom govornici koriste u javnoj komunikaciji na svim područjima ljudskoga djelovanja.

2.1. Hrvatski standardni jezik

Svaki se jezik u dugim periodima jezičnoga razvoja, u migracijama njegovih govornika, u miješanju s govornicima drugih jezika, raslojava na više narječja, dijalekata i govora. Istodobno s tim procesom jezičnoga raslojavanja traje i proces sjedinjavanja jezičnih sustava. Kada se pripadnici jednog naroda koriste više ili manje različitim jezičnim sustavima, sporazumijevanje među njima je otežano. Kako bi se to olakšalo, svaki narod dogovorno stvara ili preuzima jezični sustav koji mu služi kao pouzdano sredstvo sporazumijevanja svih njegovih pripadnika. Takav jezik normiran je i u pisanom i u usmenom obliku i naziva se standardnim jezikom (prema Težak i Babić, 2009). Tako i

Hrvati imaju svoj jezik koji je određen jezičnom normom, polifunkcionalan je i obavezan u javnoj komunikaciji, a naziva se hrvatski standardni jezik.

Za svakog je pojedinca važno da što bolje nauči standardni (književni) jezik jer mu je on potreban u poslovnom i građanskom suživotu s drugima. Standardnim se jezikom ne ovladava u sredini u kojoj se čovjek rodio i odrastao, nego učenjem (prema Silić, 2000). Njegove osnovne značajke su:

1. autonomnost – hrvatski standardni jezik nije podudaran ni s jednim mjesnim govorom, dijalektom ili narječjem hrvatskog jezika, neovisan je;
2. svjesna normiranost – propisan je skupom pravila koje se zajedničkim imenom nazivaju normama hrvatskog standardnog jezika;
3. višefunkcionalnost – standardnim jezikom mora se moći izreći svo ljudsko znanje;
4. elastična stabilnost – odnosi se na stabilnost u prostoru: njime svoje komunikacijske potrebe zadovoljavaju govornici hrvatskog jezika bez obzira na zemljopisno podrijetlo, i na stabilnost u vremenu: jezik je podložan vremenskim promjenama, ali one ne smiju biti takvog opsega da dovedu u pitanje njegovu stabilnost i zbog njih ne smije biti narušeno sporazumijevanje njegovih govornika (prema Samardžija, 1999).

Hrvatski standardni jezik izgrađen je na osnovici novoštokavskih govora i koliko god je njihova veza uska, on se razlikuje od svakog od tih govora. Iz te osnovice proistječu norme koje su sadržane u rječnicima, gramatici i pravopisu. Jezična norma skup je pravila kojima se određuje što u standardni jezik ulazi, što ne. Norma hrvatskoga standardnog jezika je: pravopisna, pravogovorna, fonološka, gramatička, leksička i stilistička (prema Samardžija, 1999). Normativna gramatika prikazuje glasove, oblike, tvorbu riječi i veze u rečenicama na način da jasno kaže koje pojave treba smatrati pravilnima, a koje nepravilnima. I rječnik obvezuje na pravila oblika i značenja riječi, čije narušavanje može uzrokovati nejasnoće u obavještavanju i nesporazume među sugovornicima. Pravopis ili ortografija skup je pravila koja određuju na koji će se način pri pisanju nekog jezika upotrebljavati svi njegovi pismeni znakovi.

Današnji je službeni hrvatski pravopis, *Hrvatski pravopis* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje (2013), fonološko-morfonološki jer ima i fonološke i morfonološke elemente. „Fonološki je jer je utemeljen na glasovnome načelu. Prema tome se načelu u

hrvatskome piše *bežični, išarati, otpasti, potprogram, raščistiti, ropski, pretpristupni, svadba*. Morfonološko načelo primjenjuje se onda kad se čuva glasovni sastav tvorbenih sastavnica tako da se ne bilježe glasovne promjene na morfemskoj granici, tj. vodi računa o prepoznatljivosti morfema u riječi. Prema morfonološkome se načelu piše *gradski, ispodprosječan, jedanput, pedesettrećina, podcijeniti, podstaviti, podtočka, predsjednik*“ (Hrvatski pravopis, 2013, str. VII).

Jezik je bogato i raznoliko izvorište izražajnih sredstava, a koju od tih brojnih mogućnosti valja upotrijebiti u određenoj situaciji ovisi o svrsi i obliku govorenja ili pisanja. Taj način usmenog ili pismenog izražavanja naziva se funkcionalnim stilom. Pet je funkcionalnih stilova hrvatskog jezika (prema Silić, 2006):

1. književno-umjetnički,
2. novinarsko-publicistički,
3. znanstveni,
4. administrativno-poslovni i
5. razgovorni.

Kada se govori o jezičnoj pravilnosti, na umu treba imati kako postoje dva tipa jezične pravilnosti, pravilnost koja pripada jeziku kao sustavu i pravilnost koja pripada jeziku kao standardu. Jezikom kao sustavom upravljaju isključivo unutarnje, jezične, zakonitosti, a jezikom kao standardom i unutarnje (jezične) i vanjske (društvene) zakonitosti. U jezik kao sustav ne ulazi ništa što nije jezično, on je neutralan prema svemu onome što čini identitet jednog naroda, neutralan je prema dijalektalnom, prema povijesti standardnog jezika i u njemu nema „stranog“ i „domaćeg“ (prema Silić, 2006).

Svaki od funkcionalnih stilova ima svoje karakteristike po kojima se razlikuje od ostalih. Norme hrvatskoga standardnog jezika određuju što je u njemu pravilno, a što nije, ali se polazi od njegovih funkcija. Ono što je u jednom funkcionalnom stilu greška, ne znači da će biti greška i u drugom funkcionalnom stilu. Tako književno-umjetnički stil karakterizira subjektivnost, slikovitost i izražajnost, koriste se lokalizmi, regionalizmi, dijalektizmi, historizmi, arhaizmi, zastarjelice, a od stilskih postupaka metafora i metonimija. To je stil koji se ne ostvaruje onako kako to odgovara normama standardnog jezika, jer književnik govori svog djela ne uređuje onako kako to nalaže standard, nego kako to nalaže sustav. Za znanstveni su stil karakteristične točnost, logičnost,

objektivnost, izostanak osjećajnog i individualnog. On manje obiluje greškama nego drugi stilovi, a jezik mu mora biti u skladu sa sadržajem znanstvenog stila, odnosno u skladu s načelom objektivnosti i načelom apstraktnosti, što znači da nema nebitnih sadržaja poruke. Znanstvena riječ ne gubi svoj temeljni smisao kad se izvadi iz konteksta u kojem se nalazi, znači jednako i u kontekstu i izvan njega. Kod administrativno-poslovnog stila osnovu teksta čini tumačenje, važna je sažetost i preciznost, nema prenesenog značenja ni slikovitosti, karakteriziraju ga jednostavnost, jasnoća, točnost, potpunost, ujednačenost, ekonomičnost, konkretnost, objektivnost i imperativnost. Taj se stil najčešće poistovjećuje s hrvatskim standardnim jezikom. Novinarsko-publicistički stil hibridni je stil jer ima značajke i znanstvenoga (objektivnost, sažetost) i književno-umjetničkoga stila (individualnost). Uz poštivanje opće jezične normativnosti mora se poštivati i jezična normativnost žanrova koji pripadaju tom stilu (vijest, komentar, kronika, recenzija, intervju, anketa, reportaža, kratka priča, humoreska, esej, feljton, parodija, groteska, lakrdija). Stil svakodnevnih razgovora razgovorni je stil, a razlikuje se prema kraju u kojem se rabi, prema socijalnoj skupini ljudi koji ga rabe, prema struci/zvanju ljudi koji ga rabe, prema odgoju i podrijetlu ljudi koji ga rabe (prema Silić, 2006).

2.2. Hrvatska narječja

U hrvatskom jeziku razlikuju se tri narječja: čakavsko, štokavsko i kajkavsko. Nazive su dobili po upitno-odnosnim zamjenicama što, ča i kaj. Narječja se dijele na dijalekte, dijalekti na skupine govora, a one na mjesne govore. Štokavsko narječje je najrasprostranjenije, zauzima najveći dio Dalmacije i Slavonije, Kordun, Banovinu, Liku, djelomice Gorski kotar i Žumberak. Čakavsko narječje rasprostranjeno je u Istri, Hrvatskom primorju, na otocima do Lastova, djelomično na dalmatinskoj obali (Zadar, Split), u Lici, Gorskom kotaru i Žumberku. Kajkavskim narječjem govori se u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, i to u zapadnoj Podravini, Međimurju, Hrvatskom zagorju, Prigorju, Posavini, Turopolju, Gorskom kotaru i dijelu sjeverne Istre. Slika 1. prikazuje kartu rasprostranjenosti hrvatskih narječja.



Slika 1. Karta rasprostranjenosti hrvatskih narječja

Izvor: <http://www.eduvizija.hr/portal/lekcija/8-razred-hrvatski-osnovna-obiljezja-hrvatskih-narjecja>
(10.3.2019.)

Neke razlike u glasovima, oblicima i riječima između pojedinih narječja prikazane su u Tablici 1.

Tablica 1. Primjeri razlika između hrvatskih narječja

	GLASOVI	OBLICI	RIJEČI
ŠTOKAVSKO	<ul style="list-style-type: none"> -l > o na kraju sloga: <i>selce > seoce</i> -čr > cr <i>crven</i> -prijedlog v > u -glas h se gubi 	<ul style="list-style-type: none"> -D, L i I mn. izjednačeni: <i>jelenima</i> -G mn. dobio nastavak –a: <i>junaka</i> -dvojina uz brojeve dva, tri i četiri: <i>dva dana</i> 	<ul style="list-style-type: none"> -mnoštvo turcizama: <i>avlija, ćuprija, peškir, pendžer</i>
ČAKAVSKO	<ul style="list-style-type: none"> -ispred r se izgovara a ili e: <i>brdo > berdo</i> -razlikuju č i ć - ČAKAVIZAM: č > c, š > s, ž > z - čr umjesto cr: <i>črn, črv</i> -na mjestu đ > j i dj: <i>međa > meja</i> -l ne prelazi u o: <i>rekal</i> -krajnje m se zamjenjuje sa n: <i>jesam > jesan</i> -št > šć: <i>dvorište > dvorišće</i> -v > u, va 	<ul style="list-style-type: none"> -stari nastavci za padeže: u <i>šumi > va šume</i> -u infinitivu se gubi –i: <i>kopat</i> 	<ul style="list-style-type: none"> -turskog podrijetla: <i>ponistra, skužat, šporko</i> -upitna zamj za živo – ki, za neživo ča ili ca
KAJKAVSKO	<ul style="list-style-type: none"> -stari poluglasovi odrazili su se kao e: <i>dan > den</i> -jat ima ekavski odraz -čr > cr: <i>črn, črvi</i> -umjesto č i ć, dž i đ izgovara se samo jedan glas -ispred samoglasnika na početku riječi javljaju se suglasnici h, j i v: <i>vučitelj, vuho</i> -l ne prelazi u o: <i>kopal</i> - umjesto lj i nj > l, jn: <i>zemla, kojn</i> - nema sibilizacije: <i>dihati, vrage</i> 	<ul style="list-style-type: none"> -G mn. nema nastavka: <i>žen, ruk</i> ili je nastavak –ov, –ev, tj. –of, –ef: <i>volof, konjef</i> -D, L i I mn. nisu izjednačeni: <i>ljudem, ljudih, ljudmi</i> - N = V -A za neživo = G, ako nema prijedlog: <i>Videl sam grada.</i> - I osobnih zamjenica: <i>menum, tebum</i> -neodređeni oblik pridjeva: <i>On je tak dobri.</i> 	<ul style="list-style-type: none"> -upitna zamjenica za živo <i>gdo, do, što, kteri, ki</i>, za neživo <i>kaj, kej, ke</i> -česte su umanjenice, riječi odmila -riječi iz njemačkog jezika: <i>hiža, štenge</i>; iz mađarskog: <i>betežen, pajdaš</i>

		-komparativ se tvori nastavkom – <i>ši: gorši</i> -brojevi do 5 se mijenjaju -nema futura I., aorista, imperfekta, glag. priloga prošlog -prezent 3.os.mn. nastavci – <i>aju</i> : <i>pleteju, - iju</i> : <i>nosiju</i>	
--	--	--	--

Izvor: prema Silić, J. (2000). *Hrvatski jezik 1, udžbenik za 1. razred gimnazije*. Zagreb: Školska knjiga.

3. ODGOJ DJEČJEGA GOVORA

Odgoj se razumijeva kao sustavan proces kojim se izgrađuju pozitivne osobine ličnosti, stavovi, pogled na život i svijet, karakterne, moralne, radne i društvene vrijednosti.² Uz pojam odgoja usko je vezan i pojam obrazovanja koji se odnosi na proces stjecanja raznovrsnih znanja, vještina, umijeća i navika. Za uspjeh odgojnog djelovanja važno je da svi zaposlenici, zajedno s djecom i roditeljima, ulažu trajne napore u stvaranje toploga, podržavajućega i afirmirajućeg ozračja. U odgojno-obrazovnoj ustanovi potrebno je surađivati, oslanjati se na druge i partnerski djelovati.

Jedna je od sastavnica sustava obrazovanja u Republici Hrvatskoj i predškolski odgoj koji obuhvaća odgoj, naobrazbu i skrb o djeci predškolske dobi, a ostvaruje se programima odgoja, naobrazbe, zdravstvene zaštite, prehrane i socijalne skrbi za djecu od šest mjeseci do polaska u školu. Temelj svakog odgoja i obrazovanja, pa tako i predškolskoga, međusobno je poštovanje i prihvaćanje, slušanje i motiviranost za rad.

3.1. Razvoj govora kod djece

Govorno-jezični razvoj složen je proces u kojem roditelj i dijete imaju važne, međusobno isprepletene uloge. Dijete o svijetu oko sebe uči putem roditelja koji mu predstavljaju uzor i putem situacija kojima je svakodnevno izloženo. Govor je psihička aktivnost čovjeka koja mu omogućuje da pomoću sustava znakova i simbola priopćava svoja znanja, osjećaje, potrebe i mišljenje drugim ljudima. Osnovni su simboli u ljudskom govoru riječi, a najvažnija funkcija govora je komunikacija. Govor se kod čovjeka razvija sustavno i predvidivim redoslijedom. Dva su osnovna razdoblja u govornom razvoju, to su:

1. predverbalno, koje započinje rođenjem i traje do prve smislene riječi/rečenice i u tom se razdoblju stvaraju važni preduvjeti za kasniji razvoj govora i jezika
2. verbalno, koje traje od prve smislene riječi/rečenice do automatizacije govora koja se događa oko 10. godine (prema Starc i sur., 2004).

Svi zvukovi koje dijete proizvodi u prva 3 mjeseca života spontani su i refleksni i vezani su uz njegovo fiziološko stanje, a to je ugoda ili neugoda. To se razdoblje može podijeliti

² <https://hr.wikipedia.org/wiki/Odgoj> (21. 6. 2019.)

na fazu kričanja i fazu gukanja. U fazu kričanja ubrajaju se plač, kmečanje i krikovi koji su refleksni, a u fazi gukanja dijete ispušta jednosložne vokalne zvukove i kombinacije suglasnika i samoglasnika. To gukanje u 4. mjesecu života postaje sve složenije, a u 5. mjesecu iz njega nestaju glasovi kojih nema u djetetovoj sredini. Kako se dijete približava 6. mjesecu tako postupno počinje povezivati slogove u niz. U razdoblju od 6. do 12. mjeseca počinje ponavljanje nizova jednakih glasova, to je tzv. faza slogovanja, npr. *mamama*, počinju se postupno proizvoditi nizovi jednakih slogova, npr. *ta-ta*, a krajem prve godine kod većine djece pojavljuje se i prva riječ sa značenjem koja se obično odnosi na djetetu značajne osobe (*mama, tata*), predmete koji se kreću (*auto, lopta*) ili poznate radnje (*gore, još, pa-pa*). Smatra se kako se do 18. mjeseca kod svakog zdravog djeteta trebaju pojaviti prve riječi sa značenjem. S 12 mjeseci dijete rabi samo nekoliko riječi, ali ih razumije mnogo više, a u razdoblju od 18 mjeseci rabi od 5 do 50 riječi. Potkraj 2. godine dijete povezuje riječi u verbalne iskaze, a do kraja 3. godine pravilno izgovara sve samoglasnike i 10 do 15 suglasnika, gramatika mu je sve pravilnija, u rječniku ima od 250 do 500 riječi, a razumije ih mnogo više. Između 3. i 4. godine dolazi do nagloga govornog razvitka, dijete je usvojilo temeljnu gramatiku i govor je sve razumljiviji. Između 4. i 5. godine govori tečno, rabi sve glasove, njegova se gramatika jedva razlikuje od gramatike odraslih, ali još nije u potpunosti ispravna i u tom razdoblju počinje usvajanje rječnika za pisani jezik. Između 5. i 6. godine govor je pravilan i artikulacijski i gramatički (prema Starc i sur., 2004).

Dijete napreduje velikom brzinom, i fizički i mentalno, i zbog toga je jako važno njegov razvoj na primjeren način poticati, u svakoj fazi. Od samog rođenja oko djeteta je potrebno stvoriti stimulativnu okolinu. Govor se može razvijati samo uz neprestanu stimulaciju govornog centra u mozgu, a kako dijete govor uči na temelju imitacije, putem slušanja i oponašanja, važno je s djetetom razgovarati od samog rođenja jer se tako stvaraju uvjeti za razvoj govora. Važno je znati da se stimulacija govora mora obavljati zajedno sa stimulacijom svih drugih psihičkih funkcija. On je usko povezan s intelektom, memorijom, pažnjom, percepcijom i zato je važno stimulirati cjelokupnu dječju psihu (prema Posokhova, 1999).

Poticanje ranoga jezičnog razvoja važno je od samog rođenja. Na djetetovo gukanje i slogovanje treba odgovarati izgovaranjem riječi, važno je uspostaviti združenu pažnju s

djetetom i komentirati ono što dijete vidi, dijete što više uključivati u konverzaciju, često mu čitati i poticati razgovor o pročitanome (prema Berk, 2008).

Kod djece se mogu javiti i razni govorni poremećaji. Najučestaliji su poremećaji izgovora. Jako je važno na vrijeme uočiti poremećaj izgovora kod djeteta i djelovati na njegovo ublažavanje i otklanjanje. Poremećaji izgovora odnose se na izostavljanje glasova (omisija), npr. umjesto *riba*, dijete izgovara *iba*; zamjenu glasova (supstitucija), npr. umjesto *ruka*, dijete izgovara *urka* i na nepravilno izgovaranje glasa ili skupine glasova (distorzija), npr. dijete glasove *š*, *č* i *ž* izgovara „umekšano”. Osim poremećaja izgovora postoje i brojne jezične teškoće (više u Andrešić, 2010).

Zabrinjavajuća je današnja situacija sve većeg broja djece s poremećajima izgovora ili drugim jezičnim teškoćama. Danas su govorno-jezične teškoće u dječjoj dobi sve učestalija pojava. Kao uzrok tomu navodi se prije svega manjak komunikacije i nedostatak interakcije, utjecaj medija i neadekvatno zadovoljavanje stvarnih dječjih potreba u predškolskom razdoblju kao temelja za razvoj govora. Prema podacima Hrvatskoga logopedskog društva iz 2008. godine, u Hrvatskoj 20 do 25% djece predškolske dobi ima jezično-govorne teškoće (prema Velički, 2009). Prema izvješću Eurostata iz 2014. godine 5,8 milijuna djece i mladih do 18. godine u Europi ima neku od jezičnih teškoća. Prema *Priručniku za prepoznavanje i obrazovanje djece s jezičnim teškoćama* (2015) učestalost pojavljivanja disleksije je od 5 do 7% i to češće kod dječaka, nego kod djevojčica; 30% djece predškolske dobi ima artikulacijske poremećaje, a 2,5% djece muca. Od navedenih se teškoća 65-85% djece oporavi spontano, ali su prevencija, rano otkrivanje i tretiranje problema od samog početka jako važni jer to nije samo problem za dijete i njegove roditelje, već je i problem društva u cjelini.

3.2. Dječji vrtić kao okruženje u kojem se dijete i govorno razvija

Prema *Zakonu o predškolskom odgoju i naobrazbi* (1997) dječji vrtić javna je ustanova koja obavlja djelatnost predškolskog odgoja u skladu s razvojnim osobinama i potrebama djece te socijalnim, kulturnim, vjerskim i drugim potrebama obitelji, na hrvatskom jeziku i latiničnom pismu. Cilj je dječjeg vrtića pripremiti dijete za osnovnu školu, naučiti ga

komunicirati, sklapati prijateljstva i pripremiti ga za daljnji život, tj. za cjeloživotno učenje. Iako je vrtić učeća organizacija, vizija svakoga dječjeg vrtića je da se djeca tu osjećaju kao kod kuće. Odgojno-obrazovni rad provodi se tako što su djeca raspoređena u skupine, i to jasljučke i vrtičke odgojne skupine.

Uloga je dječjeg vrtića da se djetetu omogući boravak u poticajnom i sigurnom okruženju koje će mu pomoći u ostvarenju njegovih potencijala. Kako bi sredina u kojoj djeca borave bila sigurna i poticajna, osobe koje u njoj rade moraju imati pozitivan pristup i biti predani radu, a da bi to mogli, moraju voljeti vlastiti posao, osjećati zadovoljstvo i među njima mora vladati pozitivna atmosfera koja će ih poticati na suradnju i pomaganje. Međusobna suradnja, pomaganje, pozitivno okruženje i pozitivan pristup radu kao rezultat imaju da se djeca osjećaju sigurno, voljeno i slobodno kako bi istraživala svoju okolinu i na taj način razvijala maštu i svoje sposobnosti i vještine.

Odgojno-obrazovni rad u dječjem vrtiću treba ostvarivati i razvijati prisnost, pozitivnu emocionalnu klimu, slobodnu komunikaciju, trajnost sveze s odraslima i drugom djecom, aktivno sudjelovanje djeteta u raznim životnim djelatnostima (prema Fiala i Sindik, 2012). Dječji vrtić je kompleksan sustav u kojem se nijedan dio ne može opisati, tumačiti ni razumjeti bez povezanosti sa svim ostalim dijelovima koji čine cjelinu, ali isto tako i sa širim društvenim kontekstom. Oblikovanje odgojno-obrazovnog procesa svakog vrtića temelji se na određenim vrijednostima: uvažavanje, prihvaćanje, suradnja, uključenost svakog pojedinca, njegova prava, odgovornosti, sloboda, autonomija, razvoj samopouzdanja, samostalnosti i neovisnosti, a te vrijednosti čine viziju, čije je oblikovanje zajednički posao svih zaposlenika dječjeg vrtića. Sam odgoj treba voditi samostalnosti, tolerantnosti i spremnosti na suradnju kod djece. Dječji vrtić treba biti mjesto u kojem je koncentrirano znanje i emocije koje djetetu rane dobi mogu pružiti mogućnost zdravog i prirodnog razvoja. To treba biti mjesto dijaloga, suradnje i zajedničkog učenja (prema Slunjski, 2008).

Djeca uče aktivno (istražujući i čineći) i surađujući s drugom djecom i odraslima i zbog toga je važno stvoriti kvalitetno i poticajno okruženje, koje će biti ispunjeno raznovrsnim, raznolikim i stalno dostupnim materijalima koji djecu potiču na otkrivanje i rješavanje problema. Jako je važna i prostorna organizacija koja mora omogućivati slobodno kretanje i važno je da djeci pruža ugodu. Poželjno je da vrtić što više nalikuje obiteljskom

okruženju jer u današnje vrijeme djeca više vremena provode u vrtiću, nego kod kuće (prema Slunjski, 2008).

Osim svega navedenoga, poticajno vrtićko okruženje za djetetov govorni i jezični razvoj znači i mnoštvo slušnih aktivnosti kojima će dijete biti izloženo. To uključuje slušanje priča, svakodnevni razgovor, poticaj na vlastito opisivanje pojava i doživljaja, na pripovijedanje o događajima, različite dramske aktivnosti i brojne druge poticaje. Izloženo slušanju priča, bajki i drugih književno-umjetničkih vrsta dijete će bogatiti svoj rječnik, razvijati maštu i dograđivati svoje ukupne jezične mogućnosti. Ipak, iznad svega je važan razgovor u koji će dijete biti aktivno uključeno, pojedinačan razgovor odgojitelja sa svakim djetetom.

Djeca trebaju i tišinu i prostor osame, pa je važno da svako dijete u vrtiću može pronaći mirno, udobno i sigurno mjesto, da se može odmoriti i opustiti.

Već kod prvog susreta s vrtićem dijete mora osjećati dobrodošlicu, da se u njemu poželi zadržati i u njega se vratiti. Vrtić prije svega mora biti mjesto radosnog življenja, odgoja i učenja djece.

3.3. Uloga odgojitelja u dječjem jezičnom razvoju

Dijete se razvija i aktivno uči, a u tome mu pomažu roditelji i odgojitelji. Odgojitelj je voditelj i organizator odgojno-obrazovnog procesa. Posao odgojitelja zahtijeva svakodnevni kontakt s velikim brojem ljudi. Uloga odgojitelja u pripremi djeteta za život je velika i on mora poznavati svako dijete i njegove mogućnosti kako bi mu mogao pravilno pristupiti, a ako je potrebno usmjeravati ga i pomagati mu u svladavanju zapreka (prema Lučić, 2007). Odgojitelj je djeci model, uzor ponašanja, djeca ga oponašaju i žele biti kao on. Mora biti odgovorna, pristojna i strpljiva osoba koja vjeruje u mogućnost odgojnog djelovanja i koja ima razvijenu ljubav za djecu i njihovo odgajanje. Njegova je zadaća da poučava, pokazuje, objašnjava, savjetuje, usmjeruje, potiče i navikava djecu na ispravne postupke. Mora imati razvijene komunikacijske sposobnosti koje će mu omogućiti uspostavljanje suradničkih odnosa s djecom i njihovim roditeljima.

Šest je načina ponašanja odgojitelja: racionalni, intuitivni, emocionalni, racionalno-intuitivni, reflektirajući, cjeloviti (prema Brajša, Brajša-Žganec i Slunjski, 1999).

Racionalni su odgojitelji razumni, zanimaju ih samo činjenice i konkretne informacije, proračunati su, bezosjećajni i bezobzirni. Intuitivni su maštoviti, topli, spontani i kreativni, a emocionalni su osjećajni, puni ljubavi, ali i straha. Racionalno-intuitivni su razumni, maštoviti, kreativni i fleksibilni, usmjeravajući zajedno s djetetom pozornost na događaje i doživljaje, oni razmišljaju o svom razmišljanju, komuniciraju o svom komuniciranju, razgovaraju o svojim emocijama i osvješćuju ih, a cjeloviti odgojitelji su razumni, maštoviti, osjećajni, skromni, snalažljivi, prilagodljivi i kritični (prema Brajša, Brajša-Žganec i Slunjski, 1999).

3.4. Mjesto dječjega jezičnog razvoja u Nacionalnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Službeni dokument koji sadrži temeljne vrijednosti odgoja i obrazovanja djece rane i predškolske dobi u Republici Hrvatskoj je *Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje* (2014). Utemeljen je na znanstvenim i stručnim dosezima hrvatske i svjetske odgojno-obrazovne teorije i prakse ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja te uzima u obzir povijest i tradiciju hrvatskoga obrazovnog identiteta. *Nacionalni kurikulum* zagovara suvremeno shvaćanje djeteta i institucionalnog djetinjstva u čijem je središtu aktualizacija razvojnih mogućnosti i poštovanje jedinstvene osobnosti i dostojanstva svakog djeteta. U središtu su vrijednosti, načela i ciljevi, a ne sadržaji odgoja i obrazovanja. Vrijednosti koje se zagovaraju su znanje, humanizam i tolerancija, identitet, odgovornost, autonomija i kreativnost; načela koja se ističu su fleksibilnost odgojno-obrazovnog procesa, partnerstvo vrtića s roditeljima i širom zajednicom, osiguravanje kontinuiteta u odgoju i obrazovanju, otvorenost za kontinuirano učenje i spremnost na unapređivanje prakse, a glavni ciljevi su osiguranje dobrobiti za dijete i cjelovit razvoj, odgoj i učenje djeteta te razvoj djetetovih kompetencija.

U ranoj i predškolskoj dobi dijete se osposobljava za pravilno usmeno izražavanje i bilježenje vlastitih misli, osjećaja, doživljaja i iskustava kroz različite svrhovite i smislene aktivnosti. U stvaranju kurikuluma naglasak se stavlja na stvaranje primjerenog okruženja za spontano bogaćenje rječnika, kvalitetno izražavanje i razvoj razumijevanja, slušanja, govora i jezika i zbog toga je jako važna kvaliteta govorno-komunikacijskog

konteksta jer djeca jezik uče aktivnim sudjelovanjem u bogatom jezično-komunikacijskom okruženju koje uključuje bogatstvo interakcija djece s drugom djecom i odraslima. Obitelj i vrtić dva su temeljna sustava u kojem se dijete rane i predškolske dobi razvija i raste, zadovoljava svoje osnovne potrebe, stječe prve spoznaje o sebi i svijetu oko sebe, uči o komunikaciji i odnosima, suživotu, toleranciji, zajedništvu, a kako bi sve to bilo moguće nužna je izravna, kvalitetna i ohrabrujuća komunikacija između vrtića, roditelja i šire zajednice.

Ne uče sva djeca određene kronološke dobi na jednak način, nemaju jednaka predznanja i interese i nisu im razvojne potrebe i mogućnosti istovjetne. Zbog toga je važno pratiti, promatrati, razumjeti djecu i dokumentirati njihove aktivnosti. To predstavlja podlogu za pripremu okruženja, primjerenih intervencija odgoja i usklađivanja cjelokupnog odgojno-obrazovnog rada s individualnim različitostima djece. Svakom djetetu je potrebna potpora u procesu odgoja i učenja koja će biti usklađena s njegovim individualnim i razvojnim mogućnostima (prema *Nacionalnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje*, 2014).

3.5. Komunikacija u dječjem vrtiću

Osnovno je sredstvo odgoja i obrazovanja razgovor, a djetetov sveukupni razvoj ovisi o komunikaciji djeteta i njegove okoline, jer je ona povezana s razvojem mozga, osobnosti i identiteta. Prema Pavlu Brajši (1994) razgovor je namjerno ili nenamjerno, svjesno ili nesvjesno, planirano ili neplanirano slanje, primanje i djelovanje poruka unutar neposrednih „licem u lice“ odnosa među ljudima. Komunicirati se može riječima i bez riječi, odnosno verbalno i neverbalno. Verbalna komunikacija znači komuniciranje riječima, a neverbalna komunikacija odnosi se na govor tijela i ona je važan i neizostavan dio cjelokupnog komuniciranja s drugima.

Odgojno-obrazovna praksa uvijek je kolektivno, ne individualno postignuće. Nju određuju komunikacijska umijeća odgojitelja potrebna za primanje i davanje povratne informacije, rješavanje konflikata, raspravljanje o području neslaganja (prema Slunjski, 2008).

Odgojitelj ima jako važnu i osjetljivu ulogu i on ne komunicira samo individualno s jednim djetetom, nego i s malom skupinom ili s cijelom odgojnom grupom djece. Uspostavljanje interakcije i komunikacije odrasle osobe s djetetom, i to komunikacije koja će pretežno biti igra, jedan je od važnih uvjeta za početak usvajanja govora, ali i daljnji razvoj djeteta. Ako odgojitelj ne komunicira često s djecom, ne daje im upute, ne potiče ih, ne priča im priče, postoji opasnost za razvoj verbalne komunikacije, ali i opći psihički razvoj djeteta. Kako bi se između djeteta i odgojitelja razvila verbalna komunikacija potrebno je da bude ispunjeno nekoliko uvjeta: postojanje socioemocionalne veze, odgojiteljevo prilagođeno ponašanje prema djetetu, postojanje zajedničke aktivnosti te djetetu poznate situacije u kojima se nađe (prema Miljak, 1987).

Za govorni razvoj djeteta potrebno je stvoriti bogato materijalno okruženje koje ga potiče na govornu komunikaciju i početnu pismenosti, ali isto tako i poticajno socijalno okruženje koje mu omogućuje stjecanje raznovrsnih jezičnih iskustava kroz interakcije s drugom djecom, odgojiteljima i drugim odraslim osobama. To okruženje podrazumijeva djeci zanimljive materijale koji sadržavaju obrazovni potencijal koji potiče na aktivnosti i promovira suradnju i samostalnost djece (prema Slunjski, 2008).

Cjelokupna odgojno-obrazovna praksa vrtića temelji se na međusobnom povjerenju i uvažavanju djece i odraslih, kako odgojitelja, tako i stručnog tima i roditelja, i na kvalitetnoj, uvažavajućoj i ravnopravnoj komunikaciji svih sudionika odgojno-obrazovnog procesa (prema Slunjski, 2008).

3.6. Odgojitelj kao (govorni) uzor

Dobro razumijevanje djece, kao i povjerenje u njih i njihove sposobnosti i kvalitetan odnos s njima, prva su i nezaobilazna stepenica kvalitetnog odgojno-obrazovnog rada svakog odgojitelja, jer se sve to odražava na osamostaljivanje djeteta i na razvoj njegovih sposobnosti (prema Slunjski, 2008).

Odgojitelj stvara bogato i raznoliko okruženje koje djecu potiče na raznovrsne aktivnosti i druženje s drugima, kako djecom, tako i odraslima. To okruženje mora biti strukturirano tako da promovira samoregulaciju, neovisnost, suradnju, međusobno poštivanje drugačijih mišljenja, postavljanje pitanja, istraživanje, razgovor, rješavanje problema.

Treba biti dinamično i polaziti od djeteta i njegovih interesa. Potom odgojitelj djecu promatra, a u aktivnosti se uključuje kad je to potrebno kako bi im pomogao u izvršavanje onoga što ne mogu sami obaviti. Pritom ih stalno ohrabruje i podržava njihovu samostalnost (prema Sindik, 2008).

Govor se ne razvija samo govoreći, već i slušajući i u suodnosu s drugim sudionicima i u kvalitetnom socijalnom okruženju. Kao što je djetetu potrebno omogućiti poticajno okruženje za sve aspekte njegova razvoja, tako je to potrebno i za razvoj govora. Kako bi okruženje za govor bilo poticajno, osim „prostora za govor“, što znači da se dijete mora osjećati prihvaćeno, shvaćeno i voljeno kako bi se moglo pozitivno razvijati u svakom pogledu, pa i u pogledu govora, djecu je potrebno i okružiti kvalitetnim jezičnim sadržajima i omogućiti im da čuju kvalitetan govor. Zadaća vrtića kao odgojno-obrazovne ustanove je osigurati djetetu to poticajno okruženje i stjecanje kompleksnih govornih i jezičnih iskustava (Velički, 2009).

Dječje razumijevanje, odnosno jezik koji shvaćaju, razvija se prije produkcije, odnosno jezika kojim se koriste. Kako bi naučila riječi, djeca moraju prepoznati pojam koji u njihovoj jezičnoj zajednici ta riječ zahvaća. Osim tog prepoznavanja, na rano učenje riječi utječu i emocije. Konverzacijske vještine kod djece se pojavljuju vrlo rano, a strpljivo i osjetljivo komuniciranje odraslih s malom djecom potiče ih i pomaže njihovu održavanju. Na brzinu jezičnog napretka u velikoj mjeri utječu količina i kvaliteta interakcije između odgojitelja i djeteta (prema Berk, 2015).

Djeca upijaju sve oko sebe poput spužve, bez obzira radi li se o nečemu pozitivnom ili negativnom. To je tzv. učenje po modelu, gdje dijete promatra uzor i usvajaju stavove i oblike ponašanja imitiranjem. Učenje po modelu oblik je učenja u kojem osoba usvaja nove ili modificira ranije naučene oblike ponašanja promatranjem reakcija osobe uzora. Ta osoba je osoba za koju je pojedinac emocionalno čvrsto vezan, koju voli, poštuje ili obožava. U osnovi učenja su mehanizam imitacije, koji se koristi kod usvajanja jednostavnijih, izvana vidljivih ponašanja i mehanizam identifikacije, kod usvajanja unutrašnjih karakteristika. Godine 1961. Albert Bandura izveo je eksperiment s lutkom Bobo, kojim je dokazao učenje po modelu. Lutka bila je veličine predškolskog djeteta, a nalik na veliki čunj. Djeci uzrasta od 3 do 6 godina prikazivao se film. Jedna grupa gledala je film gdje su odrasli pokazivali agresivno ponašanje prema Bobi, a druga gdje se odrasli

mirno igraju s Bobom. Prva je grupa djece i sama pokazivala agresivno ponašanje prema lutki Bobo nakon pogledanog filma, a druga grupa djece pasivno se igrala s lutkom.³

Ipak, djeca neće svako ponašanje imitirati. Određene karakteristike modela utječu na spremnost djeteta da ga imitira. To su toplina i osjetljivost, pa će djeca vjerojatnije kopirati ponašanje osobe koja je topla i osjetljiva, nego one koja je hladna i udaljena; kompetencija i moć, pa se djeca dive osobama koje su kompetentne i moćne i usklađenost tvrdnji i ponašanja, jer kad modeli rade jedno, a govore drugo, djeca tada biraju najniži oblik ponašanja koje odrasla osoba pokazuje (prema Berk, 2015).

Uzor djeluje više od sveg odgajanja, a u vrtiću je uzor odgojitelj. On stalno mora propitivati svoje ponašanje i svoje postupke, ali isto tako i svoj govor. Osnovni je preduvjet za razvoj govora kod svakog djeteta postojanje komunikacije između odgojitelja i djeteta. Svaki odgojitelj mora raditi na poboljšanju vlastite komunikacije i njegovati svoju govornu kulturu jer dijete uči po modelu. Odgojiteljska profesija vrlo je složena, zahtijeva visoku profesionalnu svijest, kontinuirano istraživanje odgojno-obrazovne prakse, odgovornost, etičnost i kreativnost, a isto je tako potrebno i cjeloživotno učenje i profesionalno usavršavanje. Ljudske osobine koje svaki odgojitelj treba imati su: dobro raspoloženje, ljubaznost, pristupačnost, prijateljski odnos prema djeci, uravnoteženost, dosljednost, poštenost, pravednost, smisao za humor, široki interesi, entuzijizam, razumijevanje za djecu, samokritičnost (prema Kinder, 2014). Kompetentan odgojitelj mora imati fizičko zdravlje (jer je to posao koji zahtijeva visoku razinu energije), psihičko zdravlje (mora biti stabilna i emocionalno dostupna osoba, sposobna za empatiju i razumijevanje), imati pozitivnu sliku o sebi, biti fleksibilan (prilagođavati se mogućnostima, potrebama i interesima djeteta i uvjetima i sredini u kojoj se odgoj odvija), strpljiv, pozitivan (svojim ponašanjem mora biti pozitivan model djeci) i otvoren (spreman učiti i usavršavati se).⁴

U komunikaciji između odgojitelja i djeteta važno je da su verbalni i neverbalni signali usklađeni, odnosno da verbalnu komunikaciju prati dosljedna neverbalna komunikacija, kako bi proces komunikacije uopće bio uspješan. Karakteristike najbolje komunikacije su jednostavan, neposredan i usmjeren glas, strpljivost, toplina i mirnoća, važno je da je jezik

³ <http://www.psychoscreen.com/wordpress/sr/2017/07/21/ucenjemodelu/> (19.6.2019.).

⁴ <https://vrticigra.hr/odgojitelj-kao-kompetentniji-partner-ucenje-po-modelu/> (22.6.2019.).

jasan i konkretan, da su izrečene tvrdnje direktne, izgovorene rečenice potpune i poželjno je ponavljanje (prema Kinder, 2014).

4. ISTRAŽIVANJE

U dječjim vrtićima na području Zagreba, Zaprešića, Vukovara, Medulina, Kaštela, Pakraca, Jastrebarskog, Zlatara, Petrinje, Vrbovca, Ivaneca, Ogulina, Josipdola i Velike Gorice provedeno je istraživanje na temu svijesti odgojitelja o potrebi standardnojezične komunikacije u odgoju djece. Anketi se odazvalo 200 zaposlenika dječjih vrtića.

4.1. Metodologija

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati drže li se odgojitelji pravila i normi hrvatskoga standardnog jezika u svakodnevnoj odgojiteljskoj praksi te njihovu percepciju utjecaja komunikacije i govora odgojitelja na razvoj komunikacijskog ponašanja djece. U svrhu boljeg razumijevanja povezanosti stavova i uvjerenja ispitanika o primjeni hrvatskoga standardnog jezika u odgojno-obrazovnoj praksi s njihovim karakteristikama, postavljeni su sljedeći problemi istraživanja:

- Utvrditi kako se razlikuju stavovi i uvjerenja ispitanika o primjeni hrvatskoga standardnog jezika u odgojno-obrazovnoj praksi i utjecaju govornih primjera odgojitelja na razvoj komunikacijskih ponašanja djece s obzirom na radno iskustvo odgojitelja.
- Utvrditi kako se razlikuju stavovi i uvjerenja ispitanika o primjeni hrvatskoga standardnog jezika u odgojno-obrazovnoj praksi i utjecaju govornih primjera odgojitelja na razvoj komunikacijskih ponašanja djece s obzirom na stupanj obrazovanja odgojitelja.
- Utvrditi kako se razlikuju stavovi i uvjerenja ispitanika o primjeni hrvatskog standardnog jezika u odgojno-obrazovnoj praksi i utjecaju govornih primjera odgojitelja na razvoj komunikacijskih ponašanja djece s obzirom na hrvatsko narječje koje su odgojitelji naveli kao svoj materinski idiom (J1).

4.2. Ispitanici

Anonimni upitnik za prikupljanje podataka ispunilo je 200 ispitanika iz cijele Hrvatske, a najviše njih radili su kao odgojitelji u gradovima Kaštela (n = 60), Vukovar (n = 45), Zaprešić (n = 37), Zagreb (n = 27) i Medulin (n = 17). S iznimkom jednog ispitanika

kojemu je materinski jezik bio češki, ostalim ispitanicima je materinski jezik bio hrvatski (n = 199). Osim hrvatskog jezika ispitanici su navodili da se najčešće služe engleskim (n = 132), njemačkim (n = 39) i talijanskim (n = 20), a manji broj ispitanika se služi ostalim jezicima (n = 11) kao što su francuski, španjolski, slovenski, češki, mađarski i rusinski. Karakteristike uzorka s obzirom na mjesto rada, radno iskustvo u odgojno-obrazovnoj praksi, stupanj obrazovanja i materinskog narječja prikazane su u Tablici 2.

Tablica 2. Karakteristike uzorka

Varijabla	Kategorija	N (%)
Mjesto	Kaštela	60 (30,00)
	Vukovar	45 (22,50)
	Zaprešić	37 (18,50)
	Zagreb	27 (13,50)
	Medulin	17 (8,50)
	Ostalo	14 (7,00)
	Radno iskustvo	Do 10 godina
10-15 godina		40 (20,00)
16-20 godina		27 (13,50)
21-30 godina		43 (21,50)
31+ godina		36 (18,00)
Stupanj obrazovanja	Srednja škola	9 (4,57)
	Preddiplomski dvogodišnji odgojiteljski studij	91 (46,19)
	Preddiplomski trogodišnji odgojiteljski studij	62 (31,47)
	Diplomski odgojiteljski studij	35 (17,77)
Narječje	Čakavsko	71 (35,50)
	Kajkavsko	47 (23,50)
	Štokavsko	81 (40,50)

4.3. Varijable

Anonimnim upitnikom prikupljene su sljedeće nezavisne varijable: radno iskustvo kao kategorijalna varijabla s 5 kategorija, stupanj naobrazbe kao kategorijalna varijabla s 4 kategorije i narječje odgojitelja kojima je materinski jezik hrvatski kao kategorijalna varijabla s 3 kategorije. Nazivi kategorija prikazani su u Tablici 2.

Upitnikom je prikupljeno sedam zavisnih varijabli kojima je ispitano koliko se ispitanici drže pravila hrvatskoga standardnog jezika u određenim situacijama (npr. u komunikaciji s djecom iz skupine) na Likertovoj skali od pet stupnjeva (1 = ne držim se; 2 = slabo se držim; 3 = i držim se i ne držim se; 4 = držim se; 5 = u potpunosti se držim) te šest zavisnih

varijabli kojima su ispitana uvjerenja ispitanika vezana za utjecaj govornih primjera odgojitelja na djecu (npr. „Dijete u odgojitelju vidi uzor i model komunikacijskog ponašanja.”) i govornih normi i pravila u vrtićima (npr. „U dječjem vrtiću nema mjesta zavičajnim i mjesnim govorima.”) na Likertovoj skali od pet stupnjeva (1 = uopće se ne slažem; 2 = ne slažem se; 3 = niti se slažem niti se ne slažem; 4 = slažem se; 5 = potpuno se slažem).

4.4. Obrada podataka

Iako je riječ o velikom broju ispitanika, parametrijska statistika je korištena samo ako su mjere asimetrije i zaobljenosti distribucije bile u rasponu $0,00 \pm 2,00$ jer izražena odstupanja zaobljenosti distribucije mogu utjecati na rezultate parametrijskih testova i kod velikih uzoraka (Field, 2000; Gravetter i Wallnau, 2014). Mjere asimetričnosti i zaobljenosti distribucija zavisnih varijabli prikazani su u Prilogu 1. Nezavisne varijable imale su više od dvije kategorije pa su korišteni ANOVA i *post hoc* t-test s Bonferronijevom korekcijom za parametrijsku obradu podataka ili Kruskal-Wallisov test i Mann-Whitneyjev U-test s korekcijom za neparametrijsku obradu podataka.

4.5. Rezultati

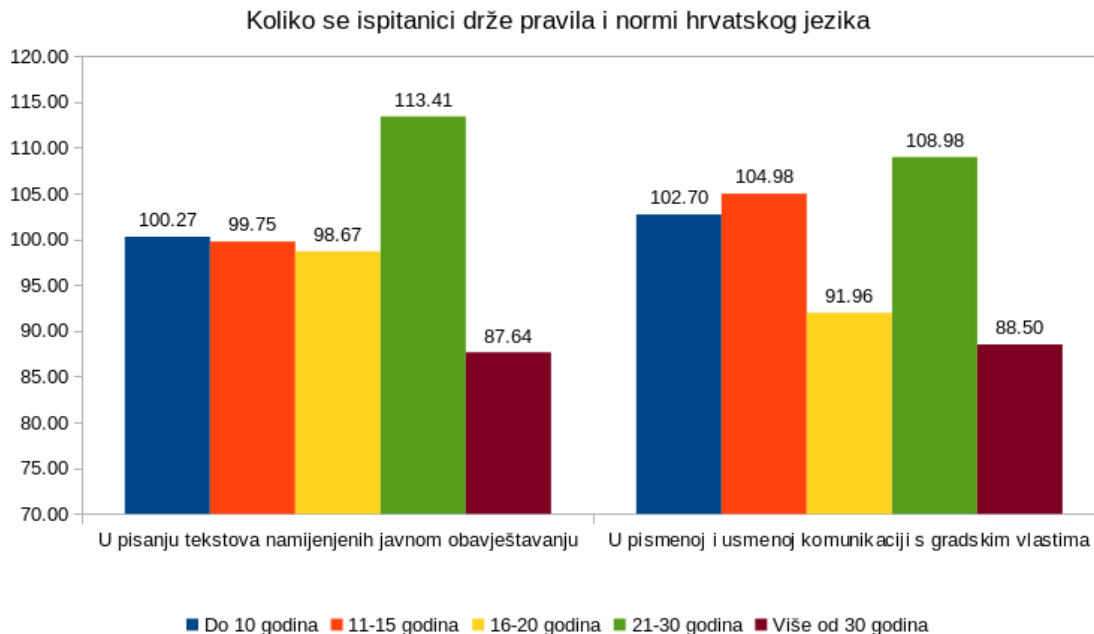
Prema odgovorima ispitanika na tvrdnje navedene u upitniku, oni se uglavnom ili drže ili u potpunosti drže pravila i normi hrvatskog standardnog jezika (Tablica 3.). Međutim, manji se broj ispitanika u potpunosti drži tih pravila i normi u pismenoj i usmenoj komunikaciji s ostalim djelatnicima ustanove u kojoj rade, nego u formalnim situacijama kao što su komunikacija s roditeljima, pisanje zapisnika i slične situacije. Isto tako se može uočiti kako se odgojitelji češće u potpunosti pridržavaju pravila i normi u formalnim komunikacijama, nego u komunikaciji s djecom iz njihove odgojne skupine i vrtića općenito.

Tablica 3. Koliko se odgojitelji drže pravila i normi hrvatskog standardnog jezika u svakodnevnoj praksi

Koliko se držite pravila i normi hrvatskog standardnog jezika...	Frekvencije (N)				
	1	2	3	4	5
... u pisanju tekstova namijenjenih javnom obavještanju (npr. objave na društvenim mrežama, obavijesti na hodnicima i sl.)	1	-	-	21	17 4
... u pismenoj i usmenoj komunikaciji s roditeljima	1	-	7	58	13 1
... u pismenoj i usmenoj komunikaciji s ostalim djelatnicima ustanove	1	1	30	82	82
... u pismenoj i usmenoj komunikaciji s gradskim vlastima	1	1	1	23	16 7
... u pisanju zapisnika i dnevnika rada	1	-	5	36	15 4
... u komunikaciji s djecom Vaše odgojne skupine	1	2	19	101	69
... u komunikaciji s ostalom djecom iz dječjeg vrtića	1	2	19	101	71

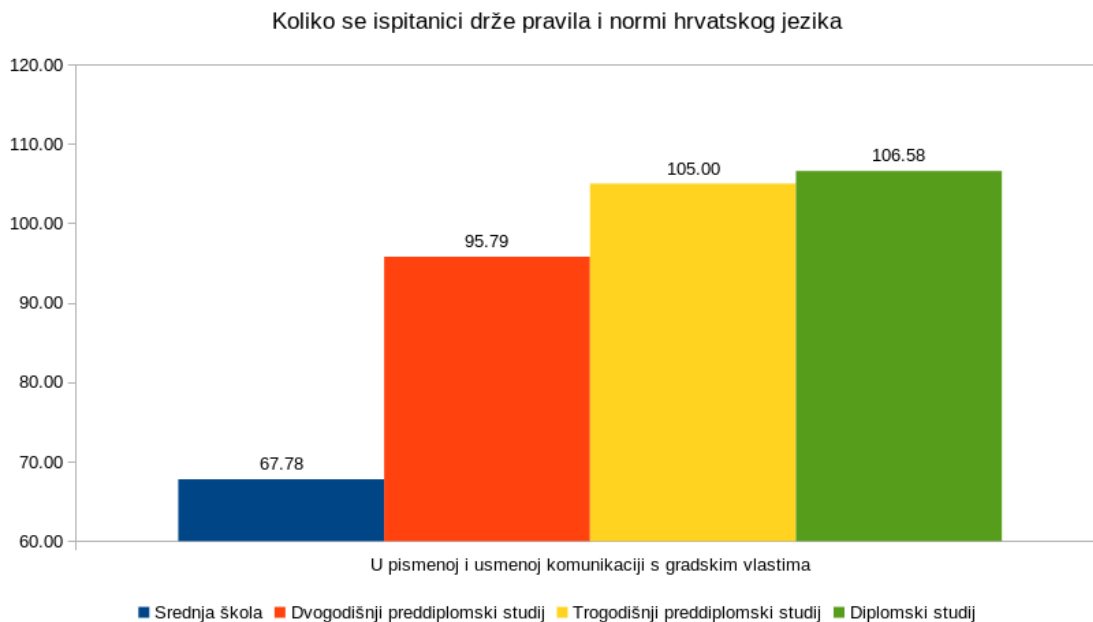
Legenda. 1 = ne držim se; 2 = slabo se držim; 3 = i držim se i ne držim se; 4 = držim se; 5 = u potpunosti se držim (pravila i normi hrvatskog standardnog jezika u navedenim situacijama)

Rezultati Kruskal-Wallisova testa pokazuju kako postoje značajne razlike među odgovorima ispitanika na neke tvrdnje navedene u Tablici 3. s obzirom na njihovo radno iskustvo. Ispitanici se s obzirom na radno iskustvo drugačije pridržavaju normi i pravila standardnog jezika u *pisanju tekstova namijenjenih javnoj objavi*, $X^2=10,48$, $p=,03$, i u *pismenoj i usmenoj komunikaciji s gradskim vlastima*, $X^2=10,63$, $p=,03$ (Slika 2.). *Post hoc* obrada pokazala je kako se ispitanici s više od 30 godina staža u odgojno-obrazovnoj praksi najmanje pridržavaju standardnog jezika u pisanju tekstova u odnosu na ostale grupe, a značajno manje u odnosu na ispitanike s 21-30 godina staža, $U = 862,5$, $p = ,04$. Ispitanici s više od 30 godina iskustva po svojoj se procjeni najmanje pridržavaju normi i pravila standardnog jezika u pismenoj i usmenoj komunikaciji s gradskim vlastima, ali s obzirom na korekciju *p*-vrijednosti u *post hoc* obradi nije bilo značajnih razlika među grupama. Rezultati ukazuju na to kako se ispitanici koji imaju više od 30 godina iskustva u odgojno-obrazovnoj praksi manje pridržavaju pravila standardnoga jezika u određenim situacijama u odnosu na ostale ispitanike.



Slika 2. Koliko se ispitanici drže pravila hrvatskoga standardnog jezika obzirom na radno iskustvo

Kao i kod radnog iskustva, stupanj obrazovanja ispitanika bio je povezan s pridržavanjem pravila standardnoga hrvatskog jezika u pismenoj i usmenoj komunikaciji s gradskim vlastima, $X^2 = 9,77$, $p = ,02$ (Slika 3.). Daljnja usporedba pokazala je kako kod navedene varijable postoji značajna razlika između aritmetičke sredine rangova ispitanika sa srednjom školom i ispitanika s trogodišnjim preddiplomskim odgojiteljskim studijem, 67,78 vs. 105,00, $U = 172,5$, $p = ,008$. Ispitanici sa srednjom školom imali su nižu aritmetičku sredinu rangova na toj varijabli i u odnosu na ispitanike koji su završili trogodišnji preddiplomski odgojiteljski studij (67,78 vs. 98,04) i ispitanika koji su završili diplomski odgojiteljski studij (67,78 vs. 106,51), ali te razlike nisu bile statistički značajne. Iz dobivenog rezultata uočava se kako se odgojitelji s većim stupnjem obrazovanja više pridržavaju pravila hrvatskoga standardnog jezika u komunikaciji s gradskim vlastima, ali ne i u drugim situacijama s kojima se susreću u odgojno-obrazovnoj praksi.

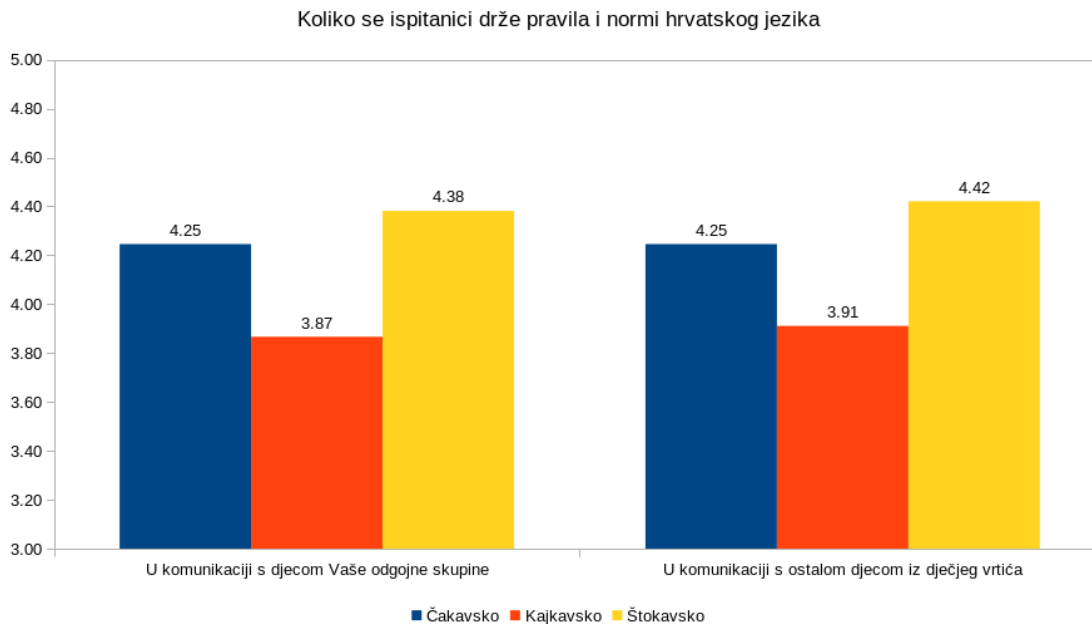


Slika 3. Koliko se ispitanici drže pravila hrvatskoga standardnog jezika s obzirom na obrazovanje

Pridržavanje pravila standardnoga hrvatskog jezika *u pismenoj i usmenoj komunikaciji s roditeljima* bilo je značajno povezano s narječjem ispitanika, $X^2 = 6,49$, $p = ,04$. Prema aritmetičkoj sredini dobivenih rangova, ispitanici koji govore štokavskim narječjem više smatraju da se pridržavaju standardnog jezika u takvim situacijama u odnosu na ispitanike koji govore čakavskim, 108,65 vs. 95,46, $U = 2245$, $p = ,051$, i kajkavskim, 108,65 vs. 91,96, $U = 1590,5$, $p = ,15$, narječjima. Zbog korekcije p -vrijednosti navedene razlike među grupama pojedinačno ipak nisu bile statistički značajne.

Narječje je isto tako bilo povezano i s pridržavanjem pravila standardnog jezika *u komunikaciji s djecom odgojne skupine ispitanika*, $F = 6,87$, $p = ,001$, i *u komunikaciji s ostalom djecom iz vrtića*, $F = 6,49$, $p = ,002$ (Slika 4.). Prema aritmetičkim sredinama odgovora ispitanika i rezultatima *post hoc* testa, uočava se kako ispitanici koji govore štokavskim narječjem više smatraju da se pridržavaju pravila standardnog jezika u komunikaciji s djecom iz svoje skupine, nego što to čine ispitanici koji govore kajkavskim narječjem, 4,38 vs. 3,91, $t = 3,15$, $p < ,001$. Ispitanici koji govore štokavskim narječjem isto tako smatraju da se pridržavaju standardnog jezika i u komunikaciji s ostalom djecom više nego ispitanici koji govore kajkavskim narječjem, 4,41 vs. 3,96, $t = 3,10$, $p = ,001$. Ispitanici koji govore čakavskim narječjem smatraju da se uglavnom pridržavaju

standardnog jezika u navedenim situacijama (AS = 4,25) više nego ispitanici koji govore kajkavskim narječjem, ali razlika između tih dviju grupa nije bila statistički značajna.



Slika 4. Koliko se ispitanici drže pravila hrvatskoga standardnog jezika s obzirom na narječje kojim govore

U Tablici 4. prikazani su odgovori ispitanika na tvrdnje vezane uz utjecaj komunikacijskog ponašanja i govora odgojitelja na djecu u vrtiću. Ispitanici se uglavnom slažu s tvrdnjama kako govor odgojitelja utječe i na razvoj govora djece jer ona vide u odgojitelju uzor komunikacijskog ponašanja te slijede govorne primjere odgojitelja. Iako se većina odgojitelja slaže ili u potpunosti slaže s tvrdnjom kako bi u hrvatskim vrtićima trebalo poštovati pravogovor i pravopis standardnoga hrvatskog jezika, manji broj odgojitelja slaže se s tvrdnjom kako se pravogovor i pravopis stvarno poštuju u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju. Većina ispitanika ipak ne misli kako u dječjem vrtiću nema mjesta zavičajnim i mjesnim govorima, što bi značilo da smatraju kako bi se uz standardni hrvatski jezik i lokalna tradicija mogla integrirati u odgojno-obrazovni proces.

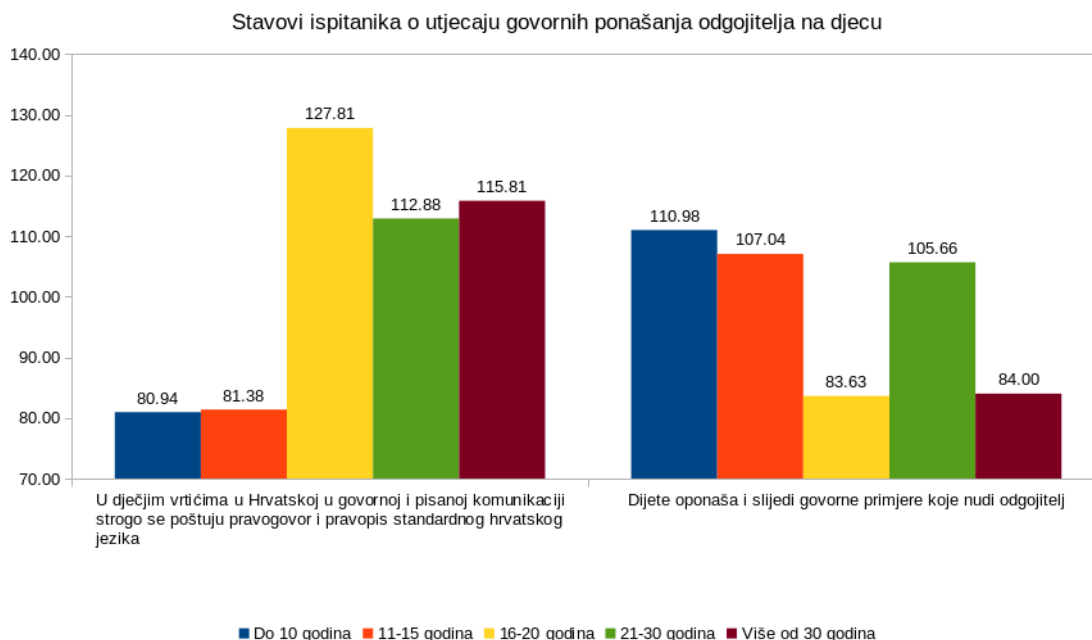
Tablica 4. Uvjerenja odgojitelja o komunikaciji u vrtićima

Tvrdnja	Frekvencija (N)				
	1	2	3	4	5
Dijete u odgojitelju vidi uzor i model komunikacijskog ponašanja	1	-	5	41	149
Dijete oponaša i slijedi govorne primjere koje nudi odgojitelj	1	1	6	73	114
Govor odgojitelja ima veliki utjecaj na govor djeteta	-	2	15	59	120
U dječjem vrtiću nema mjesta zavičajnim i mjesnim govorima	45	56	54	28	7
U dječjim vrtićima u Hrvatskoj u govornoj i pisanoj komunikaciji treba poštovati pravogovor i pravopis standardnog hrvatskog jezika	1	3	14	67	111
U dječjim vrtićima u Hrvatskoj u govornoj i pisanoj komunikaciji strogo se poštuju pravogovor i pravopis standardnog hrvatskog jezika	4	31	63	65	33

Legenda. 1 = uopće se ne slažem; 2 = ne slažem se; 3 = niti se slažem niti se ne slažem; 4 = slažem se; 5 = potpuno se slažem

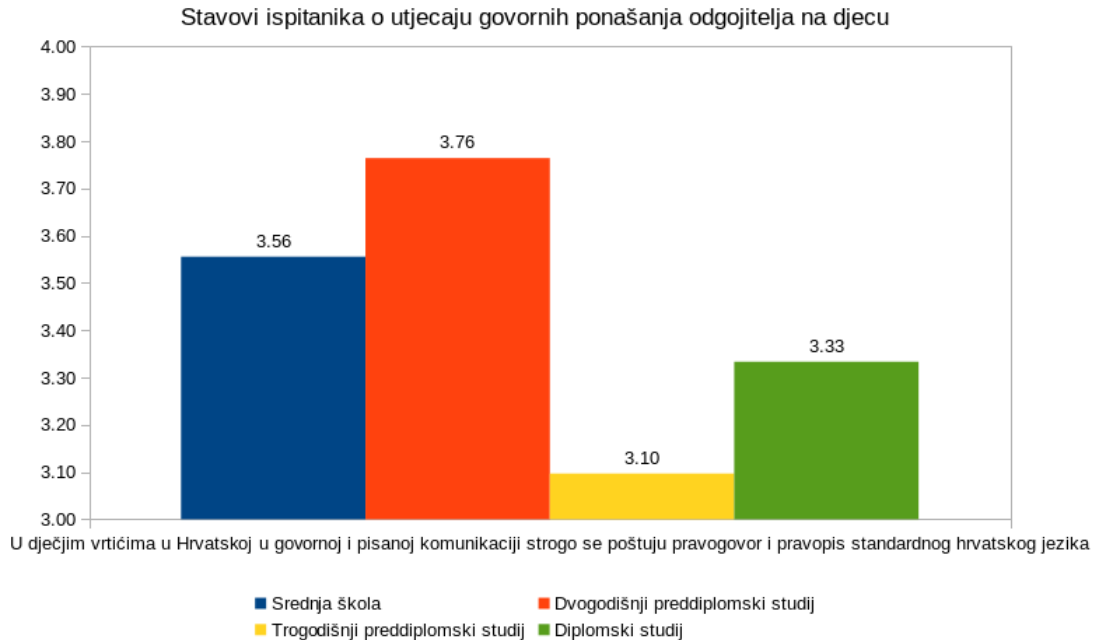
Uvjerenja odgojitelja o komunikaciji i govoru u vrtićima ovise o njihovu radnom stažu kada je riječ o tvrdnjama *Dijete oponaša i slijedi govorne primjere koje nudi odgojitelj*, $X^2 = 13,68$, $p = ,008$, i *U dječjim vrtićima u Hrvatskoj u govornoj i pisanoj komunikaciji strogo se poštuju pravogovor i pravopis standardnog hrvatskog jezika*, $F = 16,27$, $p < ,001$ (Slika 5.). Iako se svi ispitanici uglavnom slažu s tim kako dijete oponaša i slijedi govorne primjere odgojitelja, odgojitelji s više od 30 godina iskustva ipak se manje slažu s tom tvrdnjom u odnosu na ostale ispitanike, a značajno manje u odnosu na ispitanike koji imaju do 10 godina radnog iskustva, $U = 1230$, $p = ,02$. Ispitanici s manje od 10 godina radnog iskustva značajno su se manje slagali s tvrdnjom kako se pravogovor i pravopis standardnog jezika u vrtićima u Hrvatskoj strogo poštuju u odnosu na ispitanike s 16 – 20 godina radnog iskustva, 80,94 vs. 127,81, $t = -4,19$, $p < ,001$, na ispitanike s 21 – 30 godina radnog iskustva, 80,94 vs. 112,88, $t = -2,86$, $p = ,03$ te na ispitanike s više od 30 godina radnog iskustva, 80,94 vs. 115,81, $t = -3,30$, $p = ,02$. Ispitanici s 10 – 15 godina radnog iskustva isto su se tako značajno manje slagali s tvrdnjom kako se pravogovor i pravopis standardnog jezika u vrtićima u Hrvatskoj strogo poštuju u odnosu na ispitanike s 16 – 20 godina radnog iskustva, 81,38 vs. 127,81, $t = -3,64$, $p < ,007$. S obzirom na dobivene rezultate, može se utvrditi kako se ispitanici s manje radnog iskustva manje slažu s time

kako se pravogovor i pravopis strogo primjenjuju u vrtićima u Hrvatskoj u odnosu na ispitanike koji imaju više radnog iskustva.



Slika 5. Stavovi ispitanika o utjecaju govora odgojitelja na djecu, s obzirom na radno iskustvo

S obzirom na njihovo obrazovanje pokazalo se kako ispitanici drugačije misle o tvrdnji *U dječjim vrtićima u Hrvatskoj u govornoj i pisanoj komunikaciji strogo se poštuju pravogovor i pravopis standardnog hrvatskog jezika*, $F = 8,11$, $p = ,004$ (Slika 6.). Ispitanici sa završenim preddiplomskim trogodišnjim odgojiteljskim studijem najmanje su se slagali s navedenom tvrdnjom, a značajno manje su se slagali s tom tvrdnjom u odnosu na ispitanike sa završenim preddiplomskim dvogodišnjim odgojiteljskim studijem, 3,10 vs. 3,76, $t = 4,00$, $p < ,001$. Između ostalih grupa nije bilo statistički značajnih razlika, ali ispitanici s većim stupnjem obrazovanja u pravilu češće nego ostali ispitanici smatraju kako se manje poštuju hrvatski pravogovor i pravopis u odgojiteljskoj praksi.



Slika 6. Stavovi ispitanika o utjecaju govora odgojitelja na djecu, s obzirom na obrazovanje

Narječje ispitanika bilo je povezano sa svakom tvrdnjom. Uz aritmetičku sredinu odgovora ispitanika na tvrdnje gdje je distribucija odgovora bila normalna i aritmetičku sredinu rangova ispitanika kod tvrdnji gdje distribucija odgovora nije bila normalna, rezultati ANOVA i Kruskal-Wallisovih testova prikazani su u Tablici 5.

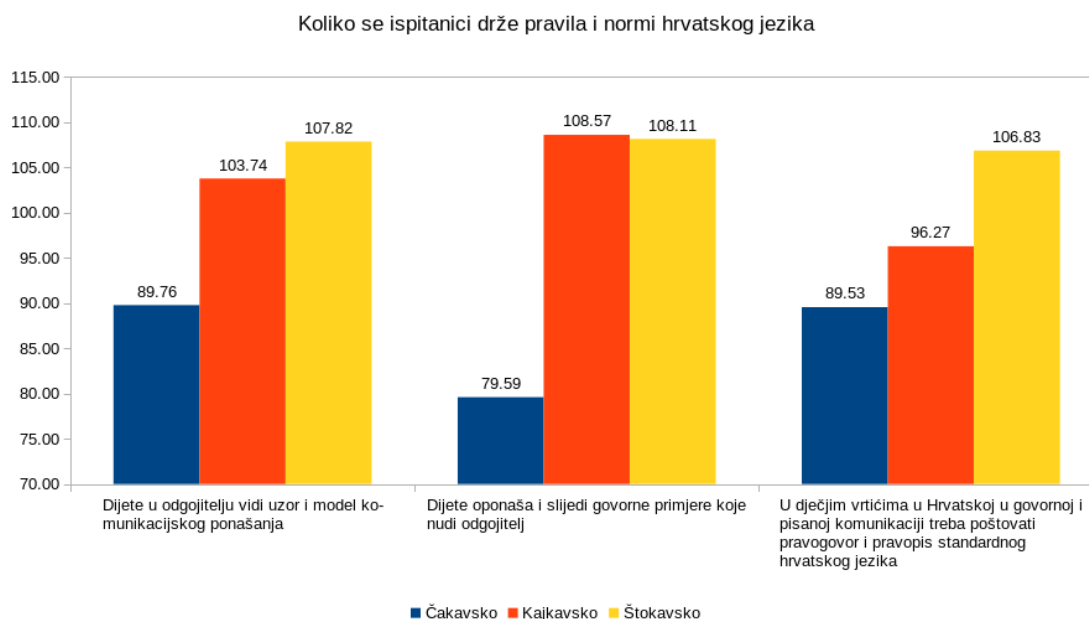
Tablica 5. Aritmetičke sredine odgovora i aritmetičke sredine rangova ispitanika po tvrdnjama obzirom na njihovo narječje

Tvrdnja	Narječje			Statistika	
	Štokavsk o	Kajkavsk o	Čakavsk o	F	X ²
Dijete u odgojitelju vidi uzor i model komunikacijskog ponašanja	106,05	104,50	90,12	-	9,61**
Dijete oponaša i slijedi govorne primjere koje nudi odgojitelj	108,32	109,82	84,01	-	17,70* *
Govor odgojitelja ima veliki utjecaj na govor djeteta	4,67	4,59	4,28	5,93* *	-
U dječjem vrtiću nema mjesta zavičajnim i mjesnim govorima	2,81	2,37	2,08	8,34* *	-
U dječjim vrtićima u Hrvatskoj u govornoj i pisanoj komunikaciji treba	108,50	98,14	91,53	-	6,27*

poštovati pravogovor i pravopis standardnog hrvatskog jezika					
U dječjim vrtićima u Hrvatskoj u govornoj i pisanoj komunikaciji strogo se poštuju pravogovor i pravopis standardnog hrvatskog jezika	3,36	3,21	3,76	5,75* *	-

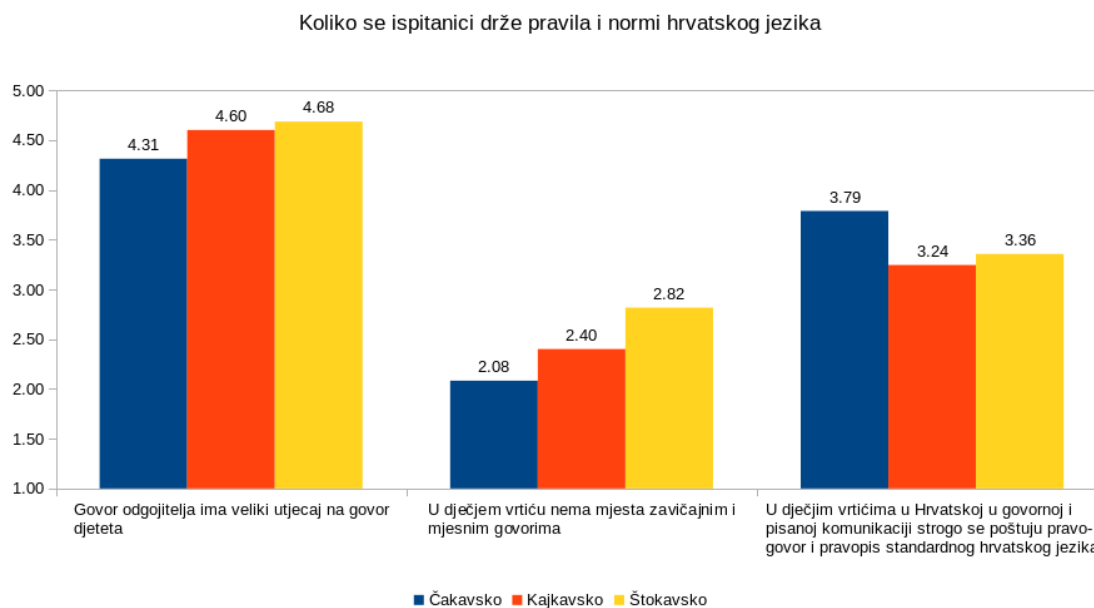
Legenda. * $p < ,05$ ** $p < ,01$

Post hoc obrada tvrdnji obrađenih neparametrijskom statistikom (Slika 7.) pokazala je kako se ispitanici koji govore štokavskim narječjem u odnosu na ispitanike koji govore čakavskim narječjem značajno više slažu s tvrdnjama kako *dijete u odgojitelju vidi uzor i model komunikacijskog ponašanja*, $U = 2170$, $p = ,01$, kako *dijete oponaša i slijedi govorne primjere koje nudi odgojitelj*, $U = 1841$, $p < ,001$, i kako *u dječjim vrtićima u Hrvatskoj u govornoj i pisanoj komunikaciji treba poštovati pravogovor i pravopis standardnog hrvatskog jezika*, $U = 2149,5$, $p = ,04$. Ispitanici koji govore kajkavskim narječjem više su se složili s navedenim tvrdnjama od ispitanika koji govore čakavskim narječjem, ali samo kod tvrdnje *dijete oponaša i slijedi govorne primjere koje nudi odgojitelj* uočava se statistički značajna razlika među grupama, $U = 1059,5$, $p = ,004$.



Slika 7. Stavovi ispitanika o utjecaju govorna odgojitelja na djecu, s obzirom na narječje, aritmetičke sredine rangova

Post hoc obradom tvrdnji obrađenih parametrijskim testovima (Slika 8.) dolazi se do rezultata prema kojima ispitanici koji govore štokavskim narječjem češće smatraju kako *govor odgojitelja ima veliki utjecaj na govor djeteta*, $t = 3,43$, $p = ,002$ te kako *u dječjem vrtiću nema mjesta zavičajnim i mjesnim govorima*, $t = 4,03$, $p = ,002$, a manje se slažu s tvrdnjom kako *u dječjim vrtićima u Hrvatskoj u govornoj i pisanoj komunikaciji strogo se poštuju pravogovor i pravopis standardnog hrvatskog jezika*, $t = 2,52$, $p = ,046$, u odnosu na ispitanike koji govore čakavskim narječjem. Ispitanici koji govore kajkavskim narječjem uglavnom se podjednako slažu s tvrdnjama kao i ispitanici koji govore štokavskim narječjem, ali značajno više od ispitanika koji govore čakavskim samo se slažu s tvrdnjom *govor odgojitelja ima veliki utjecaj na govor djeteta*, $t = 2,29$, $p = ,049$.



Slika 8. Stavovi ispitanika o utjecaju govora odgojitelja na djecu, s obzirom na narječje, aritmetičke sredine

4.6. Rasprava

Ispitanici koji su sudjelovali u ovome istraživanju uglavnom smatraju kako se pridržavaju ili se u potpunosti pridržavaju pravila hrvatskoga standardnog hrvatskog jezika u većini situacija s kojima se susreću u odgojiteljskoj praksi te kako djeca uče komunikaciju i govor od odgojitelja koji im svojim ponašanjem služi kao uzor. U nekim situacijama, kao

što su komunikacija s kolegama odgojiteljima i djecom iz vrtića, ipak se nešto manje pridržavaju standardnoga govora nego u formalnijim situacijama, kao što su pisanje tekstova za javne objave ili komunikacija s roditeljima. Iako ispitanici smatraju kako bi trebalo poštovati pravogovor i pravopis standardnoga hrvatskog jezika u komunikaciji u dječjim vrtićima, manji se broj ispitanika slaže s time kako se pravogovor i pravopis strogo i poštuju u praksi te smatraju kako i za zavičajne i mjesne govore ima mjesta u vrtiću uz standardni jezik.

Prvi problem istraživanja bio je utvrditi kako se razlikuju stavovi i uvjerenja ispitanika o primjeni hrvatskoga standardnog jezika u odgojno-obrazovnoj praksi i utjecaju govornih primjera odgojitelja na razvoj komunikacijskog ponašanja djece obzirom na radno iskustvo odgojitelja. Rezultati su pokazali kako se odgojitelji s više od 30 godina radnog iskustva uglavnom pridržavaju pravila standardnog jezika kao i ostali ispitanici, ali u određenim situacijama, npr. pisanje tekstova za javno obavještanje i komunikacija s gradskim vlastima, ipak se manje pridržavaju tih pravila u odnosu na ostale ispitanike. Ispitanici s više od 30 godina radnog iskustva manje su se u odnosu na ostale ispitanike složili s tvrdnjom kako dijete oponaša govorne primjere odgojitelja, a ispitanici s više od 15 godina radnog iskustva uglavnom se više u odnosu na ispitanike s manje radnog iskustva slažu s tvrdnjom kako se pravogovor i pravopis hrvatskoga standardnog jezika strogo poštuju u odgojno-obrazovnoj praksi u hrvatskim vrtićima.

Zadaća je vrtića u odgojno-obrazovnom procesu osigurati djeci poticajno okruženje kako bi mogli stjecati kompleksna govorna i jezična iskustva (prema Velički, 2009), a odgojitelj kao uzor po kojemu djeca modeliraju vlastito ponašanje ima značajnu ulogu u stvaranju takvog okruženja svojim vlastitim govornim primjerima i ponašanjem. Iako odgojitelji koji imaju više radnog iskustva smatraju manje od ostalih kako ih djeca vide kao uzor komunikacijskog ponašanja, oni se nešto manje pridržavaju pravila hrvatskoga standardnog jezika samo u određenim situacijama (npr. priprema tekstova za javnu objavu i komunikacija s gradskim vlastima), ali svi se ispitanici neovisno o njihovu radnom iskustvu podjednako pridržavaju tih pravila u komunikaciji s djecom.

Drugi problem istraživanja bio je utvrditi kako se razlikuju stavovi i uvjerenja ispitanika o primjeni hrvatskoga standardnog jezika u odgojno-obrazovnoj praksi i o utjecaju govornih primjera odgojitelja na razvoj komunikacijskog ponašanja djece obzirom na

stupanj obrazovanja odgojitelja. Obrazovanje u većini situacija nije bilo povezano sa stavovima o primjeni pravopisa i pravogovora u praksi, ali ispitanici s većim stupnjem obrazovanja više smatraju da se pridržavaju pravila i normi hrvatskoga standardnog jezika u komunikaciji s gradskim vlastima. Svi ispitanici, neovisno o obrazovanju, uglavnom misle kako bi se hrvatski pravogovor i pravopis trebali poštovati u odgojiteljskoj praksi, ali u odnosu na ispitanike s manjim stupnjem obrazovanja, ispitanici s većim stupnjem obrazovanja rjeđe smatraju kako se pravogovor i pravopis stvarno i poštuju u praksi.

Povezanost obrazovanja i dobivenih rezultata očekivana je zbog toga što se standardnim jezikom ne ovladava u kontekstu kulturne sredine, nego učenjem (prema Silić, 2000). Ispitanici s višim stupnjem obrazovanja pokazuju volju za učenjem i trajnim profesionalnim usavršavanjem u sklopu obrazovnog sustava, pa je i očekivano da će takvi ispitanici imati veću sklonost uporabi standardnog jezika kao onog koji se kroz takvo obrazovanje stječe te uočavati kada se ostali sudionici ne pridržavaju tih pravila.

Treći problem istraživanja bio je utvrditi kako se razlikuju stavovi i uvjerenja ispitanika o primjeni hrvatskoga standardnog jezika u odgojno-obrazovnoj praksi i utjecaju govornih primjera odgojitelja na razvoj komunikacijskog ponašanja djece s obzirom na materinsko narječje odgojitelja. Ispitanici koji govore kajkavskim narječjem smatrali su kako se manje pridržavaju pravila i normi standardnog hrvatskog jezika u komunikaciji s djecom iz njihove grupe i vrtića općenito, ali u ostalim situacijama ispitanici neovisno o narječju kojim govore podjednako smatraju kako se drže tih pravila i normi. Ispitanici koji govore čakavskim narječjem najmanje se slažu s tvrdnjama kako komunikacijsko ponašanje odgojitelja utječe na razvoj komunikacijskog ponašanja djece te kako djeca vide odgojitelja kao uzor i oponašaju govorne primjere koje im daje. Ispitanici koji govore čakavskim narječjem isto se tako najmanje slažu u odnosu na ostale ispitanike s idejom kako bi trebalo poštovati pravogovor i pravopis hrvatskog jezika u vrtićima te češće smatraju kako u vrtićima ima mjesta za lokalni i mjesni govor u odnosu na ispitanike koji govore drugim narječjima.

Navedeni rezultati nisu iznenađujući ukoliko se uzme u obzir da je hrvatski standardni jezik izgrađen na osnovici novoštokavskih govora (prema Samardžija, 1999). Zbog toga se i očekuje kako će ispitanici koji govore štokavskim narječjem i lakše uočiti kako se u odgojno-obrazovnoj praksi sudionici ne pridržavaju pravogovora i pravopisa, što rezultati

i odražavaju. Takvi ispitanici se i češće slažu s tvrdnjom kako za lokalne i mjesne govore nema mjesta u vrtićima te kako djeca svoje govorno ponašanje modeliraju prema ponašanju odgojitelja. U dokumentu *Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje* (2014) navodi se kako dijete kroz odgojno-obrazovni proces uči pravilno usmeno se izražavati i bilježiti vlastite misli, osjećaje, doživljaje i iskustva, ali naglašava se i potreba za integracijom kurikuluma institucije u specifični kontekst kulture i tradicije okruženja u kojem institucija djeluje. Dakle, odgojitelji kao uzori i modeli komunikacijskog ponašanja se u radu trebaju pridržavati pravila standardnog hrvatskog jezika, ali isto tako se treba ukazati i na važnost integracije lokalne kulture u predškolskim ustanovama kao preduvjet za razvoj svijesti djece o njihovoj tradicionalnoj kulturnoj baštini.

5. ZAKLJUČAK

Odgoj i obrazovanje dva su usko povezana pojma za čiji je uspjeh najvažnija suradnja svih njihovih sudionika. Početni je stupanj odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj rani i predškolski odgoj i obrazovanje organiziran kroz dječje vrtiće, a nositelji tog procesa su odgojitelji.

Posao odgojitelja zahtijeva svakodnevni kontakt s velikim brojem ljudi, a njegova uloga u pripremi djeteta za život je velika. Svaki odgojitelj mora imati razvijene komunikacijske sposobnosti koje će mu omogućiti uspostavljanje suradničkih odnosa s djecom i njihovim roditeljima, ali isto tako mora biti odgovorna, odgojena i strpljiva osoba i pozitivan uzor djeci koja oponašaju odgojitelje i žele biti kao oni.

Osnovni je instrument odgoja i obrazovanja razgovor čija kvaliteta ovisi o kvaliteti ljubavi između sudionika tog razgovora. Ta komunikacija mora biti otvorena, s ciljem da se postigne zajednički smisao, a ona je isto tako važna i za jezični razvoj djeteta. Treba se odvijati uvijek i u svakom trenutku koji s djecom provodimo. Jezik se razvija u bogatom govorno-komunikacijskom okruženju i jako je važno da to okruženje bude poticajno, kako materijalno, tako i socijalno kako bi ono kroz interakcije s drugom djecom i odgojiteljima steklo raznovrsna jezična iskustva. Dijete u svojoj skupini mora imati osjećaj da se može izraziti, sve izreći i da pri tome neće biti ismijano.

Kvalitetna odgojno-obrazovna praksa uvijek je zajedničko, a ne pojedinačno iskustvo. Kvalitetnu praksu jednog vrtića nije moguće preslikati na drugi, jer ona najviše ovisi o stavovima, uvjerenjima i načinima razmišljanja ljudi koji u njemu rade.

Kako u današnje vrijeme djeca više vremena provode u dječjem vrtiću nego kod kuće, odgojitelji su mu jedan od prvih uzora ponašanja, zbog čega oni moraju paziti na svoje postupke, ali isto tako i na vlastiti govor. U svrhu rada provedeno je istraživanje na temu svijesti odgojitelja o vlastitom govoru i došlo se do zaključka kako ispitanici uglavnom smatraju da se pridržavaju ili se u potpunosti pridržavaju pravila standardnoga hrvatskog jezika u većini situacija s kojima se susreću u praksi te da djeca uče komunikaciju i govor od odgojitelja koji im svojim ponašanjem služi kao uzor. Većina ispitanika ne slaže se s tvrdnjom kako u dječjim vrtićima nema mjesta zavičajnim i mjesnim govorima, što znači kako bi se u odgojno-obrazovni rad trebala integrirati i lokalna tradicija. Kroz istraživanje

su postavljena tri problema kroz koja je trebalo utvrditi kako se razlikuju stavovi i uvjerenja ispitanika o primjeni hrvatskog standardnog jezika u odgojno-obrazovnoj praksi i utjecaju govornih primjera odgojitelja na razvoj komunikacijskog ponašanja djece obzirom na radno iskustvo, stupanj obrazovanja i narječje kojem pripada govor odgojitelja. Došlo se do zaključka kako se ispitanici s više od 30 godina radnog iskustva manje pridržavaju pravila standardnog hrvatskog jezika u određenim situacijama u odgojno-obrazovnoj praksi te kako se manje slažu s tvrdnjom kako dijete oponaša govorne primjere odgojitelja od ispitanika s manje staža. Svi ispitanici uglavnom smatraju kako bi se hrvatski pravogovor i pravopis trebali poštovati, ali oni s većim stupnjem obrazovanja rjeđe smatraju kako se pravogovor i pravopis stvarno poštuju u praksi te smatraju kako se više pridržavaju pravila standardnog jezika u komunikaciji s gradskim vlastima od ostalih ispitanika. Ispitanici koji govore štokavskim narječjem više se pridržavaju pravila i normi standardnog hrvatskog jezika u odnosu na ispitanike koji govore čakavskim ili kajkavskim narječjem i isto tako se više slažu s tvrdnjom kako dijete u odgojitelju vidi model i uzor ponašanja.

LITERATURA

1. Andrešić, D. (2010). *Kako dijete govori?: razvoj govora i jezika, najčešći poremećaji jezično-govorne komunikacije djece predškolske dobi: priručnik za roditelje, odgojitelje, pedijatre i sve koji prate razvoj djece*. Zagreb: Planet Zoe.
2. Apel, K. i Masterson, J. J. (2004). *Jezik i govor od rođenja do 6. godine. Od glasanja i prvih riječi do početne pismenosti – potpuni vodič za roditelje i odgojitelje*. Lekenik: Ostvarenje d.o.o.
3. Berk, L. E. (2015) *Dječja razvojna psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
4. Berk, L. E. (2008). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
5. Brajša, P. (1994). *Pedagoška komunikologija*. Zagreb: Školske novine.
6. Brajša, P., Brajša-Žganec, A. i Slunjski, E. (1999). *Tajna uspješnog roditelja i odgojitelja. Priručnik za rad na sebi namijenjen roditeljima, odgojiteljima, učiteljima i svima koji žele unaprijediti svoj odnos s djecom*. Pula: C.A.S.H.
7. Fiala, B. i Sindik, J. (2012). Čimbenici zadovoljstva životom kod odgojiteljica predškolske djece. *Acta Iadertina*, 9, 1-14.
8. Field, A. (2000). *Discovering statistics using spss for windows*. London-Thousand Oaks-New Delhi: Sage publications.
9. Gravetter, F. i Wallnau, L. (2014). *Essentials of statistics for the behavioral sciences* (8. izd.). Belmont, CA: Wadsworth.
10. *Hrvatski pravopis* (2013). Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
11. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje: <http://ihjj.hr/stranica/o-hrvatskome-jeziku/26/> (7.3.2019.)
12. Kinder, I. (2014). Komunikacija odgojitelj – dijete. Dostupno na: <http://www.dvds.hr/pdf/komunikacija.pdf> (22.6.2019.).
13. Lučić, K. (2007). Odgojiteljska profesija u suvremenoj odgojno-obrazovnoj ustanovi. *Odgojne znanosti*, 9 (1), 135-150.
14. Matasović, R. (2005). *Jezična raznolikost svijeta. Podrijetlo, razvitak, izgledi*. Zagreb: Algoritam.
15. Mićanović, K. (2004). Standardni jezik i razgraničavanje jezika. *Fluminensia*, 16 (1-2), str. 95-104.

16. Nacionalni kurikulum za rani odgoj i obrazovanje, dostupan na:
17. <https://www.azoo.hr/images/strucni2015/Nacionalni-kurikulum-za-rani-i-predskolski-odgoj-i-obrazovanje.pdf> (16.6.2019.)
18. *Priručnik za prepoznavanje i obrazovanje djece s jezičnim teškoćama* (2015). Ur. Jelena Kuvač Kraljević. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
19. Samardžija, M. (1999). *Norme i normiranje hrvatskog standardnog jezika*. Zagreb: Matica hrvatska.
20. Silić, J. (2006) *Funkcionalni stilovi hrvatskog jezika*. Zagreb: Disput.
21. Silić, J. (2000). *Hrvatski jezik 1, udžbenik za 1. razred gimnazije*. Zagreb: Školska knjiga.
22. Silić, J. (2001). *Hrvatski jezik 4, udžbenik za 4. razred gimnazije*. Zagreb: Školska knjiga.
23. Sindik, J., (2008). Poticajno okruženje i osobni prostor djece u dječjem vrtiću. *Metodički obzori*, 3 (1), 143-154
24. Starc, B., Čudina-Obradović, M., Pleša, A., Profaca, B., Letica, M. (2004). *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi: priručnik za odgojitelje, roditelje i sve koji odgajaju djecu predškolske dobi*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
25. Težak, S., Babić, S. (2009). *Gramatika hrvatskoga jezika: priručnik za osnovno jezično obrazovanje*. Zagreb: Školska knjiga.
26. Velički, V. (2009). Poticanje govora u kontekstu zadovoljenja dječjih potreba u suvremenom dječjem vrtiću. *Metodika: časopis za teoriju i praksu metodika u predškolskom odgoju, školskoj i visokoškolskoj izobrazbi*, 10, 80–91.
27. *Zakon o predškolskom odgoju i naobrazbi* (1997) https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1997_01_10_152.html (11. 3. 2019.).
28. Wikipedija na adresi <https://hr.wikipedia.org/wiki/Odgoj> (21.6.2019.)

PRILOZI

Prilog 1. Deskriptivna statistika normalnosti distribucije

Koliko se držite pravila i normi hrvatskog standardnog jezika...	AS ± SD	Skew	Kurtosis
... u pisanju tekstova namijenjenih javnom obavještanju (npr. objave na društvenim mrežama, obavijesti na hodnicima i sl.)	4,87 ± 0,42	-5,06	37,23
... u pismenoj i usmenoj komunikaciji s roditeljima	4,61 ± 0,61	-1,86	5,47
... u pismenoj i usmenoj komunikaciji s ostalim djelatnicima ustanove	4,24 ± 0,76	-0,77	0,51
... u pismenoj i usmenoj komunikaciji s gradskim vlastima	4,83 ± 0,49	-4,23	23,56
... u pisanju zapisnika i dnevnika rada	4,74 ± 0,55	-2,78	11,08
... u komunikaciji s djecom Vaše odgojne skupine	4,22 ± 0,71	-0,87	1,70
... u komunikaciji s ostalom djecom iz dječjeg vrtića	4,23 ± 0,71	-0,88	1,68

Legenda. AS = aritmetička sredina; SD = standardna devijacija

Tvrđnja	AS ± SD	Skew	Kurtosis
Dijete u odgojitelju vidi uzor i model komunikacijskog ponašanja	4,72 ± 0,56	-2,56	9,64
Dijete oponaša i slijedi govorne primjere koje nudi odgojitelj	4,53 ± 0,64	-1,60	4,49
Govor odgojitelja ima veliki utjecaj na govor djeteta	4,52 ± 0,68	-1,26	0,98
U dječjem vrtiću nema mjesta zavičajnim i mjesnim govorima	2,45 ± 1,12	0,32	-0,74
U dječjim vrtićima u Hrvatskoj u govornoj i pisanoj komunikaciji treba poštovati pravogovor i pravopis standardnog hrvatskog jezika	4,45 ± 0,74	-1,46	2,54
U dječjim vrtićima u Hrvatskoj u govornoj i pisanoj komunikaciji strogo se poštuju pravogovor i pravopis standardnog hrvatskog jezika	3,47 ± 1,01	-0,18	-0,68

Legenda. AS = aritmetička sredina; SD = standardna devijacija

Prilog 2. Anketni upitnik

Cijenjena odgojiteljice / cijenjeni odgojitelju!

Ispunjavanjem ovoga anketnog upitnika pridonosite izradi diplomskoga rada *Svijest odgojitelja o (vlastitom) govoru u odgoju djece*. Anketa je anonimna, a podatci do kojih se dođe bit će korišteni isključivo u svrhu istraživanja.

Hvala Vam za suradnju!

1. Mjesto (grad) u kojem radite je: _____

2. Koliko dugo radite u odgojno-obrazovnoj praksi?
 - a) do 10 godina
 - b) 10 – 15 godina
 - c) 16 – 20 godina
 - d) 21 – 30 godina
 - e) 31+ godina

3. Koji stupanj odgojne naobrazbe imate?
 - a) srednja škola
 - b) preddiplomski dvogodišnji odgojiteljski studij
 - c) preddiplomski trogodišnji odgojiteljski studij
 - d) diplomski odgojiteljski studij

4. Koji je Vaš materinski jezik? _____

5. Ako je Vaš materinski jezik hrvatski, kojemu od hrvatskih narječja pripada Vaš materinski govor?
 - a) čakavskom
 - b) kajkavskom
 - c) štokavskom

6. Pripada li govor većine djece u vrtiću u kojem radite istom narječju kojemu pripada i Vaš materinski govor?

DA NE

7. Kojim se još jezikom/jezicima, osim hrvatskoga, koristite?

8. Potičete li u odgojiteljskoj praksi djecu da se služe standardnim hrvatskim jezikom?

DA NE

9. U svakodnevnom odgojiteljskom poslu služite se hrvatskim jezikom u različitim situacijama: u komunikaciji s djecom, roditeljima, kolegicama i kolegama, upravom, prosvjetnim vlastima, na skupovima unutar vrtića ili na stručnom usavršavanju. Na skali od 1 do 5 označite koliko se držite pravila i normi hrvatskoga standardnog jezika u navedenim situacijama, pri čemu brojevi znače:

1 = ne držim se

2 = slabo se držim

3 = i držim se i ne držim se

4 = držim se

5 = u potpunosti se držim

U pisanju tekstova namijenjenih javnom obavještanju (obavijesti na ulaznim panoima, u hodnicima, na društvenim mrežama)	1	2	3	4	5
U pismenoj i usmenoj komunikaciji s roditeljima (SMS, telefonski razgovori, e-mail)	1	2	3	4	5
U pismenoj i usmenoj komunikaciji s ostalim djelatnicima ustanove	1	2	3	4	5
U pismenoj i usmenoj komunikaciji s gradskim vlastima	1	2	3	4	5
U pisanju zapisnika i dnevnika rada	1	2	3	4	5
U komunikaciji s djecom Vaše odgojne skupine	1	2	3	4	5
U komunikaciji s ostalom djecom iz dječjeg vrtića	1	2	3	4	5

10. Stupanj slaganja sa sljedećim tvrdnjama označite na skali od 1 do 5, pri čemu

brojevi znače:

1 = uopće se ne slažem

2 = ne slažem se

3 = niti se slažem niti se ne slažem

4 = slažem se

5 = potpuno se slažem

Dijete u odgojitelju vidi uzor i model komunikacijskog ponašanja.	1	2	3	4	5
Dijete oponaša i slijedi govorne primjere koje nudi odgojitelj.	1	2	3	4	5
Govor odgojitelja ima velik utjecaj na govor djeteta.	1	2	3	4	5
U dječjem vrtiću nema mjesta zavičajnim i mjesnim govorima.	1	2	3	4	5
U dječjim vrtićima u Hrvatskoj u govornoj i pisanoj komunikaciji treba poštovati pravogovor i pravopis standardnoga hrvatskog jezika.	1	2	3	4	5
U dječjim vrtićima u Hrvatskoj u govorenoj i pisanoj komunikaciji strogo se poštuju pravogovor i pravopis hrvatskoga standardnog jezika.	1	2	3	4	5

POPIS TABLICA

Tablica 1. Razlike između hrvatskih narječja.....	11
Tablica 2. Karakteristike uzorka.....	25
Tablica 3. Koliko se odgojitelji drže pravila i normi hrvatskoga standardnog jezika u svakodnevnoj praksi.....	27
Tablica 4. Uvjerenja odgojitelja o komunikaciji u vrtićima.....	31
Tablica 5. Aritmetičke sredine odgovora i aritmetičke sredine rangova ispitanika po tvrdnjama s obzirom na njihovo materinsko narječje.....	33

POPIS SLIKA

Slika 1. Karta rasprostranjenosti hrvatskih narječja.....	10
Slika 2. Koliko se ispitanici drže pravila hrvatskoga standardnog jezika s obzirom na radno iskustvo.....	28
Slika 3. Koliko se ispitanici drže pravila hrvatskoga standardnog jezika s obzirom na obrazovanje.....	29
Slika 4. Koliko se ispitanici drže pravila hrvatskoga standardnog jezika s obzirom na narječje kojim govore.....	30
Slika 5. Stavovi ispitanika o utjecaju govornog ponašanja odgojitelja na djecu s obzirom na radno iskustvo.....	32
Slika 6. Stavovi ispitanika o utjecaju govornog ponašanja odgojitelja na djecu s obzirom na obrazovanje.....	33
Slika 7. Stavovi ispitanika o utjecaju govornog ponašanja odgojitelja na djecu s obzirom na narječje, aritmetičke sredine rangova.....	34
Slika 8. Stavovi ispitanika o utjecaju govornog ponašanja odgojitelja na djecu s obzirom na narječje, aritmetičke sredine.....	35

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

IME I PREZIME STUDENTA: Ana Brčić Jakovina

IZJAVA O AUTORSTVU RADA I O JAVNOJ OBJAVI RADA

Izjavljujem da sam diplomski rad pod nazivom

**SVIJEŠT ODGOJITELJA O UPORABI STANDARDNOGA GOVORA PRI
ODGOJU DJECE**

izradila/o samostalno te sam suglasna/suglasan o javnoj objavi rada u elektroničkom obliku.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima, bilo da su u pitanju knjige, znanstveni ili stručni članci, Internet stranice, zakoni i sl. u radu su jasno označeni kao takvi te adekvatno navedeni u popisu literature.

POTPIS STUDENTA: _____